

Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Historický ústav

Kriminalita a její potírání na Mikulovsku v letech 1945–1960

Diplomová práce

Autor: Bc. Zbyněk Tureček

Studijní program: N7105 Historické vědy

Studijní obor: Historie

Vedoucí práce: PhDr. Tomáš Hradecký, Ph.D.

Hradec Králové, 2020

Zadání diplomové práce

Autor:	Bc. Zbyněk Tureček
Studium:	F18NK0014
Studijní program:	N7105 Historické vědy
Studijní obor:	Historie
Název diplomové práce:	Kriminalita a její potírání na Mikulovsku v letech 1945-1960.
Název diplomové práce AJ:	Criminality and combatting crime in the Mikulov region between 1945-1960.

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Diplomová práce si klade za cíl zmapovat druhy kriminality a sociálně patologických jevů, které provázely společnost tohoto regionu za patnáctileté období po druhé světové válce. Mikroregion Mikulovsko byl svou podstatou a geografickou polohou vždy specifický, ať už to dělala blízkost rakouské hranice, či vhodné podmínky k pěstování vinné révy, přinášející s sebou své konkrétní a úzce profilované problémy. Práce se zabývá vývojem Mikulovska bezprostředně po druhé světové válce, odsunem a kriminalizací místního německého obyvatelstva, lidovými soudy, ale i běžnou každodenní kriminalitou spojenou s vykrádáním majetků pod národní správou, či tzv. pančováním vína. V souvislosti s blízkostí státní hranice se práce věnuje také pokusům o překročení hraničního pásma apod. Nedílnou součástí kriminální aktivity je i instituce trestu, proto se text této práce zabývá také vězeňstvím na území mikroregionu, jeho stavem a fungováním. Téma je ohraničeno rokem 1960, kdy z důvodu reorganizace státní správy okres Mikulov zanikl. Prameny: Archiv bezpečnostních složek Praha, Okresní oddělení ministerstva vnitra Mikulov (1945-1960). SOkA Břeclav se sídlem v Mikulově, Městský národní výbor Mikulov (1945-1990). SOkA Břeclav se sídlem v Mikulově, Okresní soud Mikulov (1948-1960). SOkA Břeclav se sídlem v Mikulově, Okresní výbor KSČ Mikulov (1948-1960). SOkA Břeclav se sídlem v Mikulově, Místní lidový soud MěNV Mikulov (1961-1969).

Jindřich FRANCEK, Zločin a trest v českých dějinách, Praha 1999. Miroslav SVOBODA - Dobromila BRICHTOVÁ a kol., Mikulov, Praha 2013. Pavel MACEK - Lubomír UHLÍŘ, Dějiny policie a četnictva IV. Československo (1945-1989), Praha 2011. Karolina ADAMOVÁ - Antonín LOJEK - Karel SCHELLE a kol., Velké dějiny zemí Koruny české - Právo, Praha 2017. Benjamin FROMMER, Národní očista, Praha 2010. Ivo PEJČOCH. Hrdinové železné opony, Praha 2011. Aleš KÝR. Způsoby zacházení s vězni v ČSR v letech 1945-1955, Opava 2002.

Garantující pracoviště:	Historický ústav, Filozofická fakulta
Vedoucí práce:	PhDr. Tomáš Hradecký, Ph.D.
Oponent:	Mgr. Milan Sovilj, Ph.D.
Datum zadání závěrečné práce:	23.4.2018

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně a uvedl jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 18. 12. 2020

Bc. Zbyněk Tureček

Poděkování

Tímto bych rád poděkoval PhDr. Tomáši Hradeckému, Ph.D. za odborné vedení, věcné rady a připomínky.

Rád bych také poděkoval doc. Ing. Daně Martinovičové, Ph.D., bez jejichž rad by tato práce nemohla vzniknout. Poděkovat bych rovněž chtěl Mgr. Kateřině Urbánkové, archivářce Archivu bezpečnostních složek Kanice u Brna za pomoc při vyhledávání archiválií a perfektní erudovaný přístup.

V neposlední řadě bych rád poděkoval své rodině za její nesmírnou podporu a obětavou péči a světlo naděje, když se okolní svět stal temnotou.

Anotace

TUREČEK, Zbyněk. *Kriminalita a její potírání na Mikulovsku 1945-1960*. Hradec Králové: Filozofická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2020, s. 85. Diplomová práce.

Diplomová práce mapuje druhy kriminality a její potírání na Mikulovsku v letech 1945 až 1960. Důraz je kladen na skutkovou podstatu trestných činů a jejich podobnosti, či rozdílnosti v průběhu sledovaných let. Součástí práce je rovněž popsání historického vývoje Mikulovska a jeho specifických, jako byla přítomnost vinařství a blízkost státní hranice. Bádání vychází ze studia odborné literatury a archivních fondů.

Klíčová slova: kriminalita, Mikulovsko, trestný čin, trest, bezpečnostní sbor

Annotation

TUREČEK, Zbyněk. *Criminality and combatting crime in the Mikulov region between 1945-1960*. Hradec Králové: Filozofická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2020, s. 85. Thesis.

This thesis deals with different types of crimes and punishment in region of the Mikulov since 1945 to 1960. Emphasis is placed on the factual nature of crimes and their similarities and differences over the years. Thesis includes a description of the historical development of the Mikulov and its specifics, such as the presence of viticulture and the proximity of the state border. The research is based on the study of literature and archives.

Key words: crime rate, Mikulov district, crime, punishment, police department,

OBSAH

Úvod	8
1. Kriminalita na Mikulovsku v letech 1945 až 1950	12
1.1 Geografické vymezení okresu Mikulov	12
1.2 Konsolidace poměrů na Mikulovsku po II. světové válce	13
1.3 Bezpečnostní situace na Mikulovsku v kontextu Sboru národní bezpečnosti	16
1.3.1 Vznik a činnost Sboru národní bezpečnosti	17
1.3.2 Vznik Sboru národní bezpečnosti na Mikulovsku	19
1.3.3 Činnost Sboru národní bezpečnosti na Mikulovsku	21
1.3.4 Signifikantní trestní kauzy v kontextu Okresní kriminální úřadovny Mikulov	30
2. Potírání kriminality na Mikulovsku v letech 1945 až 1950	37
2.1 Potrestání německého obyvatelstva v rámci Československé republiky	37
2.2 Německá otázka na Mikulovsku	39
2.3 Soudnictví a jeho vývoj v okrese Mikulov v druhé polovině 40. let 20. století	44
2.3.1 Dekrety prezidenta republiky a obnovení právního pořádku	44
2.3.2 Okresní lidový soud a jeho součásti	47
3. Kriminalita na Mikulovsku v letech 1950 až 1960	49
3.1 Historický vývoj okresu Mikulov po roce 1950	49
3.2 Geneze kriminality na Mikulovsku v letech 1950 až 1960	53
3.3 Ilustrační trestní kauzy v kontextu Okresní kriminální úřadovny	58
4. Potírání kriminality na Mikulovsku v letech 1950 až 1960	61

5. Analýza trestných činů podle skutkové podstaty ve sledovaných obdobích	64
5.1 Trestná činnost na Mikulovsku podle skutkové podstaty v druhé polovině 40. let 20. století.....	65
5.2 Trestná činnost na Mikulovsku podle skutkové podstaty v druhé polovině 50. let 20. století.....	73
5.3 Komparace trestnosti ve sledovaných obdobích.....	77
Závěr	80
Seznam pramenů a literatury	83
Seznam zkratek	85

Úvod

Zločin a trest. Tyto dva pojmy provází lidstvo od samotného úsvitu dějin a reflektují je i nejstarší literární památky světové historie. Slovo zločin označuje nejtěžší trestné činy. Původně širokou škálu označení vystřídal souhrnný pojem trestný čin díky socialistickému trestnímu zákoníku z roku 1950. Podle trestního zákona jsou nejzávažnější trestné činy, tzv. zvláště úmyslné trestné činy, vražda, znásilnění, loupež apod. Spravedlivý trest by měl být vždy logickým následkem. Trestní řád zná několik druhů takových trestů a není vždy nutnost odnětí svobody, případně v minulých dobách trest nejvyšší, trest smrti. I v minulosti reflektoval trestní řád podmíněné zastavení stíhání a upuštění od potrestání. Podle historika Jindřicha Francka by neměl být trest odplatou společnosti, ale jeho základním účelem by měla být ochrana společnosti jako takové a tzv. převýchova pachatele a jeho navrácení do běžného řádného života. Nejlépe definoval princip trestního práva italský humanistický historik Cesare Beccaria v díle *O zločinech a trestech* z roku 1764. Formuloval latinskou zásadu *nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege*, tedy není trestného činu bez zákona, není trestu bez zákona.¹

Poznání vývoje kriminality v dějinách našeho státu je dodnes velmi oblíbeným tématem. I přes velké množství nejrůznějších odborných i populárně naučných prací není stav bádání stále u svého konce. Nové poznatky výzkumu této problematiky pomáhají pochopit donedávna neznámé, či tabuizované aspekty historie každodennosti, politického a hospodářského života, stejně jako dějin mentalit. Samotné prameny umožňující toto poznání pomáhají už od 19. století zpřesnit studium dějin práva a kultury, stejně jako sociálních dějin.²

Téma mé diplomové práce Kriminalita a její potírání na Mikulovsku v letech 1945 až 1960 jsem si vybral ze dvou důvodů. Prvním důvodem je jednoznačně patriotismus k lokalitě Mikulovska. Druhým důvodem je rodinná tradice příslušníků bezpečnostních složek, kteří po více než sto let pomáhali udržovat bezpečnost a pořádek v rámci dnešního Jihomoravského kraje, a to v nejrůznějších oddílech bezpečnostních složek.

¹ Jiří FRANCEK, *Zločin a trest v českých dějinách*, Praha 2004, s. 5.

² Tamtéž, s. 8.

Politický okres Mikulov měl od svého počátku (rok 1849) několik specifíků, ať už to je přítomnost vinařství, vinohradnictví a sklepního hospodářství, blízkost státní hranice se západní zemí, která lákala k ilegálním přechodům, nebo silně zemědělský ráz území s marginálním zastoupením průmyslu. V neposlední řadě je také třeba zmínit téměř kompletní výměnu obyvatelstva, které bylo převážně německé národnosti, jejich odsun a příliv nových osídlenců ze všech částí Moravy a v menší míře také repatriantů z území dnešní Ukrajiny, Bulharska a Rumunska.

Diplomová práce si klade za cíl zmapovat druhy kriminality a sociálně patologických jevů, které provázely společnost tohoto regionu za patnáctileté období po druhé světové válce. Práce se bude zabývat také odsunem a kriminalizací německého obyvatelstva, lidovým soudem, ale i běžnou každodenní kriminalitou spojenou s vykrádáním majetků pod národní správou, či tzv. pančování vína. Nedílnou součástí kriminálních aktivit jsou i instituce trestu, proto se text této práce bude zabývat také vězeňstvím na území mikroregionu. Práce bude ohraničena rokem 1960, kdy z důvodu reorganizace státní správy okres zanikl sloučením s vedlejším okresem Břeclav.

Diplomová práce je rozdělena do šesti kapitol. V 1. kapitole *Kriminalita na Mikulovsku v letech 1945 až 1950* budu v pěti podkapitolách popisovat geografické vymezení okresu, vznik a vývoj Veřejné bezpečnosti jak v rámci Československé republiky, tak v regionu. Nejdůležitější částí této kapitoly bude podkapitola popisující činnost bezpečnostních sil na okrese, bude si všímat nejdůležitějších aspektů trestnosti podle skutkové podstaty a bude reflektovat dějinný vývoj a faktory, které sociálně patologické jevy provázely a ovlivňovaly. Součástí kapitoly budou také vybrané trestní kauzy, které díky své zvláštnosti, či mimořádné brutalitě, dokreslují kriminalitu na okrese a pro práci budou neocenitelným přínosem.

V druhé kapitole, která nese název *Potírání kriminality na Mikulovsku v letech 1945 až 1950* se budu věnovat v rovněž pěti podkapitolách řešení německé otázky, potrestáním a odsunem místních Němců, které svou povahou byly také formou trestu. Dále se budu zabývat vývojem soudnictví, činností Okresního lidového soudu a jeho součástí, včetně trestně nápravných zařízení umístěných v lokalitě. V třetí kapitole pojmenované *Kriminalita na Mikulovsku v letech 1950 až 1960* se budu věnovat detailnímu rozboru vývoje kriminality a sociálně patologických jevů na Mikulovsku v tomto definovaném

období. Součástí bude také podkapitola, která provede krátký exkurz do dějin historického okresu v padesátých letech, která bude reflektovat také hospodářství jako nedílnou součást vývoje. Obsahem jedné podkapitoly budou opět vybrané trestní kauzy, které svou povahou budou dokreslovat vývoj zločinnosti na okrese. V předposlední kapitole *Potírání kriminality na Mikulovsku v letech 1950 až 1960* budu reflektovat vývoj soudnictví po změnách, které přišly s Vítězným únorem v roce 1948 a budu popisovat vývoj činnosti Okresního lidového soudu na Mikulovsku a jeho součástí. V poslední páté kapitole *Analýza trestnosti ve sledovaných obdobích na základě komparativní metody porovnám údaje získané z první a třetí kapitoly. Exaktní data v předem stanovených skupinách trestných činů podle skutkové podstaty budou sloužit k porovnání trestnosti v druhé polovině 40. let a v letech 50. Na základě vyhodnocení poznatků budu zjišťovat do jaké míry se skutková podstata trestných činů ve sledovaných obdobích měnila, podobala, či lišila a které faktory mohly tohle ovlivňovat. Data poté budou sloužit k lepšímu pochopení vývoje trestnosti na mikulovském okrese a budou jedním ze základů zmapování dějin mentalit a práva v regionu.*

Práce se bude opírat o fondy dvou archivů. Jednak je to Archiv bezpečnostních složek v Kanicích u Brna a jednak Státní okresní archiv Břeclav se sídlem v Mikulově. V případě prvního budu vycházet z fondu N 6/3 Okresní oddělení MV – oddělení VB Mikulov a fondu N 6/4 Okresní kriminální úřadovna Mikulov. V případě druhého archivu budu vycházet při zpracování diplomové práce z fondů Okresní národní výbor Mikulov (1945-1960), Okresní prokuratura (1949-1959) a Okresní soud Mikulov (1948-1960).

Stěžejní literaturu pro vypracování diplomové práce jsem vybral na základě předpokládaného přínosu práci. Především jsou to monografie *Lubomíra Uhlíře a Pavla Macka Dějiny policie a četnictva I–IV.*, které pojednávají o historii policie a četnictva, přičemž čtvrtý díl, s podtitulem *Československá republika (1945-1989)*, byl pro mou práci stěžejním. Dalším informačním zdrojem bylo společné dílo autorů *Zdeňky Hledíkové, Jana Janáka a Jana Dobeše, Dějiny správy v českých zemích: Od počátků po současnost.* Toto přehledné dílo bude hlavní oporou při vytváření podkapitol o obecném vývoji soudní správy. Jako další pramen pro svou diplomovou práci jsem použil dílo historika *Jindřicha Francka Zločin a trest v českých dějinách*, s jehož pomocí bude lépe uchopena celková problematika trestnosti. Diplomová práce postihuje také regionálně laděné kapitoly, které pomáhají pochopit dějinný vývoj okresu a s tím spojená některá

specifika. V těchto kapitolách se budu opírat o díla regionálních historiků. V první řadě to bude dílo kolektivu autorů pod vedením ředitele Okresního archivu Břeclav se sídlem v Mikulově Miroslava Svobody s názvem *Mikulov*. Druhým důležitým dílem je kniha *Mikulov* historika Václava Richtera. Pro poznání dalších částí okresu to budou kolektivní díla pod vedením regionálního historika a archiváře Metoděje Zemka *Valtice a Břeclav*, která detailně a podrobně popisují tato města a jejich nejbližší okolí. V neposlední řadě je také třeba zmínit sborník pod autorským vedením *Silvestra Nováčka Osudný rok 1938 v břeclavském regionu*, který díky svému dějinnému přesahu postihoval také příspěvky z poválečného období dějin Mikulovska.

1. Kriminalita na Mikulovsku v letech 1945 až 1950

Politický okres Mikulov byl v mnoha ohledech specifický. Některá specifika jsou velmi důležitá pro lepší pochopení života a trestnosti na tomto území. V následujících podkapitolách je geograficky vymezen okres Mikulov, jeho poloha a morfologie.

1.1 Geografické vymezení okresu Mikulov

Lokalita Mikulovsko se nachází na jihu dnešního Jihomoravského kraje a tvoří cíp vetknutý do severní části Rakouska, které ho obklopuje z jihu. V západní části Mikulovsko sousedí se Znojemskem, a z východu pak s dnešním okresem Břeclav. Hlavními správními centry jsou město Mikulov a město Valtice. Kromě měst se Mikulovsko sestává více než ze dvou desítek obcí.

Podloží Mikulovska lze zařadit geomorfologicky do Západních Karpat. Do prostoru okresu zasahují Jihomoravské Karpaty, které představuje tzv. Mikulovská pahorkatina. Do této pahorkatiny patří další dva celky, a to na západě Pavlovské vrchy a na východě Milovická pahorkatina. Kromě zmíněných útvarů patří do morfologie okresu také Dunajovická sníženina a Valtická pahorkatina, která je dílčí jednotkou Dolnomoravského úvalu.³

Mikulovsko disponuje velmi rozlehlou sítí vodních toků o nejrůznější velikosti a síle. Většina z těchto vodních toků neproudí na povrchu, nýbrž v podzemí a odvodňují tak tzv. předkarpatskou hlubinu. V okolí Pavlovských vrchů se i přítoky pocházející z Českého masivu vlévají do řeky Dyje a u Břeclavi do řeky Moravy.⁴

To, co dělá jižní Moravu jižní Moravou, je všudypřítomná existence vinařství, vinohradnictví a sklepního hospodářství, které udává ráz krajiny. Mikulovsko patří svou polohou k vinařské oblasti Morava a podoblasti Mikulovské. Plody vinné révy se prokazatelně pěstují na území již několik set let a víno jako takové je dodnes nejcennější

³ Miroslav SVOBODA (ed.), *Mikulov*, Praha 2013, s. 15.

⁴ Václav RICHTER (ed.), *Mikulov*, Brno 1971, s. 17.

vývozní artikl regionu. Vysoká míra bonity vinogradů je dána především vhodnou geografickou polohou, protože území patří mezi nejteplejší a nejsušší místa naší země.⁵

Historie okresu se začala psát v souvislosti se zánikem patrimoniální správy v roce 1848. Od následujícího roku se začala konstituovat moderní správa země a Mikulovsko připadlo nově vzniklému brněnskému kraji. Město samo se stalo sídlem okresního hejtmanství a okresních správních úřadů. Politický okres Mikulov v této době zahrnoval dvě části, a sice soudní okres Mikulov (24 obcí) a soudní okres Jaroslavice (18 obcí). Rok 1855 přinesl další změnu, protože byl vytvořen Znojemský krajský úřad a tzv. smíšené okresní úřady v čele s okresními představenými. Kraje byly opětovně zrušeny a v roce 1868 a znovu zřízena okresní hejtmanství. V této době obsahoval politický okres Mikulov pouze jednu část, neboť soudní okres Jaroslavice byl přičleněn ke Znojmu, nicméně byl rozšířen o obce Lednice, Nejdek a Litobratřice. Poslední větší změna proběhla v roce 1901, kdy vznikl soudní okres Pohořelice, který byl přičleněn k Mikulovu a zůstal s ním až do zániku okresu v roce 1960.⁶

V roce 1920 byla na základě Saint-Germainské smlouvy přičleněna k okresu také dvě sídla, do té doby patřící Rakousku, Valtice a Úvaly. Období německé okupace znamenalo pro Mikulovsko přičlenění k Třetí Německé říši a administrativě k župě Niederdonau. Po druhé světové válce byl okres opět obnoven ve svých původních hranicích, kde soudní okres Mikulov obsahoval 23 obcí a soudní okres Pohořelice 19.⁷

Politický okres Mikulov dospěl do svého zániku na základě reorganizace státní správy zákonem č. 36/1960 Sb., o územním členění státu z 11. dubna 1960.⁸

1.2 Konsolidace poměrů na Mikulovsku po II. světové válce

V roce 1945 se skončil dosud nejhorší válečný konflikt v lidských dějinách. Konflikt, který se postupně dotknul téměř všech zemí světa. Svět doplatil na hlad tzv. Osy zla, na

⁵ Kolektiv autorů, *Vinařský slovník*, Praha 2002, s. 201.

⁶ Miroslav SVOBODA (ed.), *Mikulov*, Praha 2013, s. 182.

⁷ Tamtéž, s. 206-221.

⁸ Zákon č. 36/1960 Sb., *zákon o územním členění státu*.

její hamižnost a absolutní absenci čehokoliv, čemu by se, byť vzdáleně mohlo říkat lidskost. Byly zmařeny milióny lidských životů a některé světové metropole přišly o své architektonické skvosty tvrdě budované po staletí.⁹

Na základě dohody mocností byla sféra vlivu v poválečné Evropě tzv. Demarkační linie jasně daná. Dle tohoto ujednání spadaly české země v drtivé většině do sovětské zóny vlivu. A tak i Jižní Morava byla osvobozena Rudou armádou.

Prvním osvobozeným městem na jižní Moravě bylo město Lanžhot, které dobyla Rudá armáda za cenu velkých ztrát ztečí 11. dubna 1945 a tím vytvořila tzv. předmostí Lanžhot – Rohatec, tolik potřebný opěrný bod fáze úderu na moravskou metropoli Brno. V tomto momentě začalo houfné stahování nacistických armád směrem na západ, tedy k Lednici, Valticím a Mikulovu.¹⁰

Fronta tedy postupovala směrem na západ ke královskému městu Znojmu, kam se stahovala německá armáda a s ní i prchající německé obyvatelstvo. Další překážkou po dobytí Ladné a Podivína byla obec Lednice, která byla těžce ostřelována z druhého břehu řeky Dyje.

Po osvobození se Rudá armáda (vojáci 27. gardového střeleckého sboru, pravé křídlo 7. gardové armády generálplukovníka Šumilova) posunula k Valticím.¹¹

Poslední město před Mikulovem bylo město Valtice, které bylo osvobozeno z jihu směrem od rakouské obce Reinthal. Paradoxem se stal fakt, že pracně budované pohraniční opevnění, které mělo kdysi za úkol zastavit germánskou agresi, se nyní stalo jednou z největších překážek osvobození úseku. Opevnění bylo dokonce bombardováno a díky němu vzalo za své 42 domů ve městě. Německá armáda však nakonec viděla, že další odpor je zbytečný a stáhla se na západ k Mikulovu. Valtice byly osvobozeny 21. dubna 1945.¹²

⁹ William SHIRER, *Vznik a pád Třetí říše*, Praha 2008, s. 250.

¹⁰ Metoděj ZEMEK (ed.), *Břeclav. Dějiny města*, Brno 1968, s. 227.

¹¹ Silvestr, NOVÁČEK, *Němci byli potrestáni za velezradu. Sami byli strůjci svého osudu – odsunu. 60% jich odešlo dobrovolně – 40 % bylo odsunuto*, in: *Osudný rok 1938 v břeclavském regionu*, Břeclav 1989, s. 129-130.

¹² Metoděj ZEMEK (ed.), *Valtice*, Brno 1970, s. 136.

Rudá armáda se tímto počinem posunula k Mikulovu. V první řadě je třeba zmínit, že město se ocitnulo ve válečném ohrožení již začátkem měsíce dubna. Jako přirozené správní centrum sloužilo k evakuaci německé armády i civilního obyvatelstva, které posléze postupovalo dále na západ a do Rakouska. I z tohoto důvodu byl Mikulov pravidelně ostřelován sovětskými granáty a bombami, které logicky poničily části budov. Samotná fronta se ustálila 15 km od města na řece Dyji a vydržela tam až do podepsání příměří. Nejdrsnější a nejtvrďší střet o Mikulov představoval boj o nejvyšší bod Sv. Kopeček, kvůli kterému město postihla jedna z největších tragédií novodobé historie. V dnešní době se už nelze konkrétně zjistit, proč mikulovský zámek vzplanul a vyhořel do základových zdí, tato událost ostatně byla vždy zneužívána politickým režimem, neb v období socialistického zřízení republiky převládal názor, že zámek byl úmyslně zapálen Němci jako pomsta. Po Sametové revoluci začal převládat názor, že zámek vzplanul při právě již zmiňovaném dělostřeleckém ostřelování Sv. Kopečku. Tak či onak při vyhoření budovy vzal za své téměř celý inventář. Kvůli obavám nebezpečí bombardování blízké Vídně byly na zámek převezeny cennosti, jako byly například kulisy vídeňské opery, garderobiéra a nejrůznější předměty nacisty uloupené ve všech koutech Evropy. Okresní město Mikulov bylo osvobozeno 22. dubna 1945 a drtivá většina okresu se tímto opět stala součástí Československa.¹³

Po osvobození okresu museli místní obyvatelé konsolidovat i politické poměry a stabilizovat hospodářství. Již v nejbližších dnech vznikaly první Revoluční rady, které přebíraly moc. Například ve Valticích se rada ustanovila již tři dny po osvobození 24. dubna pod vedením Jiřího Košuliče.¹⁴

Prvním a nejdůležitějším úkolem bylo vypořádání se s Německým obyvatelstvem a ostraha hranic před tzv. „narušiteli“ tedy svévolnému překračování hranice v obou směrech.

V případě Mikulova byla situace o trochu složitější. I když se revoluční výbor ustanovil téměř v okamžiku osvobození, byl českou kapkou v německém moři. Město totiž bylo jediným sídlem, které neleželo na jazykové hranici, nýbrž v celistvém německém území. Klíčové a rozhodující slovo tedy měli novoosídlenci oproti starousedlíkům, což

¹³ Miroslav SVOBODA (ed.), *Mikulov*, Praha 2013, s. 226-228.

¹⁴ Metoděj ZEMEK (ed.), *Valtice*, Brno 1970, s. 136.

vyvolávalo tvrdá opatření vůči bývalému německému obyvatelstvu. V čele mikulovského Revolučního výboru stanul lékárník Hugo Kubíček.¹⁵

Problémy na Mikulovsku v nejbližších poválečných chvílích tvořila kromě odsunování Německého obyvatelstva také živelnost vývoje místního hospodářství. Nově příchozí obyvatelstvo nemohlo, anebo nechtělo, z velké části přijmout roli nového hospodáře nad opuštěnými hospodářskými staveními, a tak hlavní devíza jižní Moravy vinohradnictví a vinařství stagnovala. Průmysl v okresním městě a nejbližším okolí průběžně přecházel do státní moci. Zde jen několik pár příkladů: z bývalé Rochlederovy továrny na kufry se stal závod Gala, nebo z vinařských podniků Glattauera, Hussnika a Teltschera se stal Družstevní vinařský podnik mikulovského okresu v Mikulově (jehož přímým nástupcem je dnešní Víno Mikulov a.s.).¹⁶

Místní Revoluční výbory se musely vypořádávat se spoustou dalších problémů. Musely zvládnout zásobování místního obyvatelstva, zajištění klidu, bezpečnosti a především se postarat o nebývalou enormní přílivovou vlnu nově příchozích. I přes všechnu počáteční těžkopádnost a obrovský počet problému byl okres ve velmi krátkém časovém úseku zkonsolidován.¹⁷

1.3 Bezpečnostní situace na Mikulovsku v kontextu Sboru národní bezpečnosti

V souvislosti s koncem druhé světové války nastala v osvobozené Československé republice nutnost vytvořit nové struktury bezpečnosti k co nejrychlejšímu nastolení a udržení pořádku v nejistých neutěšených dobách. Prvotní vypracování provedla již Komunistická strana Československa, která v moskevském exilu vytvořila koncepci bezpečnostních sborů na našem území.¹⁸

¹⁵ Miroslav SVOBODA (ed.), *Mikulov*, Praha 2013, s. 226-228.

¹⁶ Václav RICHTER (ed.), *Mikulov*, Brno 1971, s. 260.

¹⁷ Metoděj ZEMEK (ed.), *Valtice*, Brno 1970, s. 140.

¹⁸ VŠ SNB, *Třicet pět let zákona o národní bezpečnosti*, VŠ SNB, 1984, s. 7.

Po ustanovení Národních výborů přišel další důležitý počín. Nová koncepce počítala s vytvořením tzv. ozbrojených Národních strážích, které vznikaly v obvodech působnosti výborů.¹⁹ Tyto útvary byly důležité obzvláště v pohraničí, které díky převaze německého obyvatelstva bylo specifické. Na okrajové části republiky “útočilo” nově příchozí obyvatelstvo, často drancující opuštěný majetek, zbytky německých záškodnických skupin tzv. Werwulfů²⁰, či dokonce tzv. Banderovců.²¹

1.3.1 Vznik a činnost Sboru národní bezpečnosti

Samotný Sbor národní bezpečnosti (SNB) se začal konstituovat jako samostatný výkonný orgán správy národní bezpečnosti z navrátilců z koncentračních táborů, partyzánů, vojáků v záloze a bývalých příslušníků četnictva a policie. Hlavním cílem SNB bylo udržovat na území Československé republiky bezpečnost a pořádek v souladu s nařízeními úřadů. Říjen 1945 představoval vznik centrální páteřní soustavy SNB. Vznikly Zemské odbory bezpečnosti (ZOB) při zemských Národních výborech v Praze, Brně a expozitura v Ostravě. Jednotlivými odděleními byly následující části:

- ZOB I. – vnitro (řídilo SNB, StB a kriminální službu)
- ZOB II. – zpravodajský úsek
- ZOB III. – právní a správní úsek
- ZOB IV. – dopravní úsek

Podřízenými složkami SNB se tak staly útvary kriminální služba a pořádková služba, zpravodajského úseku potom pohotovostní pluk 1 NB (Národní bezpečnosti, dále NB) a nová zpravodajská služba. Podřízené útvary SNB se tak již od samotného počátku podílely na řešení drobné kriminální činnosti a v součinnosti s jinými útvary i na ostrahu a ochranu státní hranice.²²

¹⁹Tamtéž, s. 17.

²⁰Německý výraz pro vlkodlaka.

²¹Příslušníci tzv. UPA (Ukrajinské povstalecké armády) bojující na straně Hitlerovského Německa.

²²Pavel MACEK – Lubomír UHLÍŘ, *Dějiny policie a četnictva IV., Československo 1945-1989*, Praha 2011, s. 38-41.

Kvůli vymýcení činnosti záškodnických oddílů tzv. Werwulfů (vytvořených z bývalých příslušníků SS a Hitlerjungend) vznikl hned záhy v létě 1945 tzv. Pohotovostní pluk 1 NB. Díky okamžité potřebě nasazení prošel pluk rychlým velmi intenzivním výcvikem a byl nasazen k ostraze státní hranice. Původní počet, tedy 12 rot pluku o síle 1 500 mužů se záhy ukázal jako katastrofálně nedostačující, a tak počátkem roku 1946 dochází ke vzniku Pohraničních útvarů SNB v celkovém množství 9 600 mužů. Výše popsany stav a právní úpravy (které v mnohém navazovaly na právní řád z období tzv. První republiky) setrvaly v období mezi květnem 1945 a červencem 1947, kdy byla vydána nová úprava tzv. zákon č. 149/1947 Sb., o národní bezpečnosti. Zmiňovaný zákon zaručoval novému „socialistickému“ člověku ochranu ústavního řízení, veřejné bezpečnosti, lidových práv a svobod, bezpečnost osob a veřejného i soukromého majetku. V neposlední řadě zákon také zpětně právně ukotvuje Sbor národní bezpečnosti. Úkoly SNB byly definovány následovně:²³

- Vykonávání bezpečnostní a pořádkové služby.
- Střežení státních hranic.
- Boj proti zločinnosti.
- Vykonávat službu k zajištění Československé republiky před útoky na její svrchovanost, samostatnost, celistvost a demokraticko-republikánskou formu, bezpečnost a obranu.
- Zajištění ochrany veřejným činitelům.
- Šetření o trestných činech soudních (provádění úkonů přípravného řízení podle trestních řádů).

Struktura SNB nepostrádala vojensky daný organizační systém (což dokazuje také fakt, že příslušníci sboru podléhali vojenským soudním tribunálům). V čele organizace stál Hlavní velitel, kterému přímo podléhali Zemští velitelé (Praha, Brno) pod které spadaly Oblastní velitelství, jejíž podřízenou složkou byla Okresní velitelství (ve zvláštních případech Místní velitelství) a v neposlední řadě také Velitelství stanic SNB.²⁴

²³ Tamtéž, s. 39.

²⁴ Pavel MACEK – Lubomír UHLIŘ, *Dějiny policie a četnictva IV., Československo 1945-1989*, Praha 2011, s. 38-41.

1.3.2 Vznik Sboru národní bezpečnosti na Mikulovsku

Okresní velitelství Mikulov, o němž pojednává tato diplomová práce, do struktury SNB zapadalo následovně:

- 1) Hlavní velitel SNB
- 2) Zemské velitelství SNB Brno
- 3) Oblastní velitelství SNB Znojmo
- 4) Okresní velitelství Mikulov
- 5) Okresní kriminální úřadovna Mikulov

Přímo podřízené útvary spadající pod Okresní velitelství SNB Mikulov byly stanice v následujících městech a vesnicích:

- Branišovice
- Dolní Dunajovice
- Dolní Věstonice
- Drnholec
- Lednice
- Loděnice
- Mikulov
- Milovice
- Mušov²⁵
- Novosedly
- Pohořelice
- Pouzdřany
- Prátlšbrun²⁶

²⁵ Archiv bezpečnostních složek Kanice u Brna (dále ABS Kanice u Brna), fond Zemské velitelství SNB Brno (dále ZM SNB Brno), inventární číslo 77 (dále inv. č. 77), karton 77 (dále kart. 77).

²⁶ Od 1. ledna 1950 obec přejmenována na Březí u Mikulova.

- Pravlov
- Valtice
- Vlasatice

Vedením Okresního velitelství SNB byl 25. října 1945 jmenován npor. výkonný Julius Šváb, který byl již téměř v důchodovém věku (sloužil u policie už od roku 1914), nicméně jeho zkušenosti byly v počátcích okresního velitelství neocenitelné. Julia Švába zastupoval další matador policie (sloužil u sboru od 1937 a ve funkci zástupce velitele již od roku 1943) npor. František Bědajánek.²⁷ Dne 18. března 1947 odchází npor. výkonný Julius Šváb do zasloužené penze. Logickou úvahou byl do funkce velitele okresu jmenován npor. Bědajánek a jeho zástupcem se stal por. výkonný František Oliva. Do funkce velitele pohotovostního pluku Mikulov byl od 1. září 1946 jmenován por. výkonný Antonín Janíček.²⁸

Samotný nástup k SNB vypadal následovně. Po odeslání žádosti se z aspiranta stal tzv. čekatel SNB. Tito čekatelé byli využíváni hned v roce 1945, a to v oblastech, kde to ponejvíce „hořelo“ tedy hlavně v pohraničí. Dle rozkazu zemského velitele kpt. Sedláka byli uchazeči z listopadu 1945 okamžitě přijati do prozatímní služby, tedy nestandardně dřív, než prošli školou teoretického výcviku. Tito čekatelé byli nejprve umístováni v pohotovostním pluku. Dne 23. listopadu 1945 nastoupili k pluku tyto nováčci: Kratochvíl Emil, Čech Vincenc, Puchar Bohumil, Zimola Bohumil, Brudný Augustin, Vostřejš Josef, Staněk Jaroslav, Štyx Augustin, Taranza Ladislav, Toufar Jan.

Kromě uložených povinností logicky vyplývajících z činnosti SNB, měli za úkol příslušníci sboru oproti těm vnitrozemským také ostrahu státní hranice, nelegální překračování oběma směry a také ostrahu tzv. internačního tábora pro německé příslušníky, čekající na odsun. Ze záznamů vyplývá, že internační tábor Mikulov střežili hlavně čekatelé: 11 příslušníků pohotovostního oddílu Mikulov, 2 příslušníci stanice SNB Valtice, 2 příslušníci stanice SNB Mikulov, 2 příslušníci stanice SNB Dolní Dunajovice, 2 příslušníci stanice SNB Drnholec, 2 příslušníci stanice SNB Mušov, 2 příslušníci stanice SNB Prátelsbrun, 2 příslušníci stanice Pohořelice, 2 příslušníci stanice Milovice a

²⁷ Od 1. června 1948 se stal I. pobočníkem zemského velitele.

²⁸ ABS Kanice u Brna, fn. ZM SNB Brno, inv. č. 137, kart. 2

konečně dva příslušníci stanice Novosedly. Tedy v konečném počtu 31 příslušníků SNB okresu.²⁹

1.3.3 Činnost Sboru národní bezpečnosti na Mikulovsku

Rok 1945 přinesl v okrese Mikulov spoustu změn. Z hlášení velitele okresu svým nadřízeným se dozvídáme, že nálada obyvatelstva je uspokojivá (tzv. nikdo se nebouří), politicky nejaktivnější je KSČ v těsném zápřahu s Lidovci. Doposud fungující četnické stanice dostaly za úkol hon na příslušníky NSDAP, kteří nestihli utéct za hranice republiky. Okresní národní výbor (ONV) a jemu podřízené Národní výbory (NV) pokračují s odsunem německých rodin. Tato situace se stala záhy ošemetnou, neboť na jedné straně nově příchozí obyvatelstvo trvalo na co nejrychlejším zbavení se „německého živlu“, avšak vedoucí činitelé okresu si moc dobře uvědomovali, že oblast bude trpět nedostatkem pracovních sil a zkušeností německých hospodářů převážně ve vinohradnictví a vinařství.³⁰

V tomto období už začaly první problémy s příslušníky Rudé armády. Lehce úsměvně zní hlášení stanice Novosedly o skupině ruských důstojníků, kteří šířili dnešní terminologií řečeno tzv. „fake news“, kdy pobouřeným místním obyvatelům tvrdili, že Rakousko zabere jejich polnosti a pozemky, neboť co nevidět začne úprava státní hranice. Situaci s důstojníky musel osobně řešit velitel okresu npor. Šváb.³¹

V rámci zemědělství byla situace nejkatastrofálnější. V podstatě chybělo úplně všechno. Chyběly nástroje, chyběly stroje, a co nejhoršího chyběly pracovní síly. Díky pochvale vedoucích politických činitelů okresu víme, že příslušníci četnických stanic a stanic SNB měli na polních pracích lví podíl. Kvůli nedostatečnému zásobování neměli obyvatelé okresu dostatek potravin, jednak kvůli obecnému nedostatku a jednak kvůli absenci dopravních prostředků a pohonných hmot. Postupem léta se dávala dohromady za pomoci příslušníků stanic dohromady většina výroby (mlýny, cukrovar, konzervárny).³²

²⁹ ABS Kanice u Brna, fn. ZM SNB Brno, inv. č. 32, kart. 6

³⁰ ABS Kanice u Brna, f. Okresní oddělení ministerstva vnitra, oddělení VB-Mikulov, inv. č. 2, kart. 1.

³¹ Tamtéž.

³² Tamtéž.

Co se týče přítomnosti Ruské armády, nevykazoval okres Mikulov nějaká specifika. Rusové páchali loupeže, ať už cenností v opuštěných domech (které dosud neměli nové majitele), okrádali místní obyvatelstvo téměř o vše, co mělo nějakou cenu (alkohol, jídlo, tabák). Je hlášeno také velké množství dopravních nehod způsobených vozidly Rudé armády (RA)³³. Řidiči RA přistupovali k civilnímu obyvatelstvu s těžce šovinistickým přístupem, objevují se stížnosti, že vojenská vozidla jedou schválně po prostředku silnice, oslňují protijedoucí auta a v některých případech je dokonce vytlačují ven z vozovky. Problém, který se částečně dá spojit s RA je nebývalé vysoké procento výskytu pohlavních chorob, na které v poválečné době prostě nebyly léky.³⁴

Jedna z nejdůležitějších věcí, kterou příslušníci bezpečnostních složek bezprostředně po válce učinili, bylo tzv. odzbrojení obyvatelstva. Nutno podotknout, že na okrese Mikulov to bylo ještě dřív, než k tomu byl vydán oficiální rozkaz z nadřízených míst. Veškeré vysbírané zbraně od lehkých ručních, automatů, poloautomatů až po zbraně těžšího kalibru byly odevzdány okresnímu velitelství a posádkovému velitelství v Mikulově a Břeclavi.³⁵ Že byl tento čin více než potřebný, dokazuje incident ze dne 31. července 1945 v Dolních Dunajovicích, kdy na československou vojenskou hlídku opakovaně stříleli místní Němci. V souvislosti s tímto případem bylo bezprostředně zadrženo místní stanicí pět osob německé národnosti a okamžitě odesláno do internačního tábora v Mikulově.³⁶

Zajímavostí zůstává fakt, že hlášení také reflektuje oblíbenost uniforem příslušníků SNB. Ze spisu vyplývá, že příslušníci SNB jsou ve srovnání s četnictvem neoblíbení, a to hlavně kvůli nezkušenosti při jednání s místním obyvatelstvem. V této „disciplíně“ mělo četnictvo rapidně navrch, a to díky délce odsloužených let.³⁷

V průběhu měsíce září propukla v menší míře epidemie břišního tyfu. Podle hlášení okresního velitele to naštěstí nebylo nic, co by místní lékaři sami nezvládli. Ohnisko nákazy bylo lokalizované v obci Vlasatice, kde úřadoval místní německý lékař dr.

³³ Do souvislosti s dopravními delikty RA se dává také incident z obce Novosedly 24. října 1945, kdy byl těžce zraněn čsl. voják Jan Kolegar z novosedelské posádky a svým zraněním později podlehl.

³⁴ ABS Kanice u Brna, f. Okresní oddělení ministerstva vnitra, oddělení VB-Mikulov, inv. č. 2, kart. 1.

³⁵ Pro představu bylo z mikulovského okresu odevzdáno v srpnu 1945: 86 ruských a německých vojenských pušek, 31 součástek (hlavně hlavní), 14 bodáků, 7 ruských automatů, 3 hlavně ke kulometům, 3 raketové pistole, 8 bubínkových revolverů, 2.500 ks ruských nábojů a více než 100 kg trhaviny.

³⁶ ABS Kanice u Brna, f. Okresní oddělení ministerstva vnitra, oddělení VB-Mikulov, inv. č. 2, kart. 1.

³⁷ Tamtéž.

Körtner, který nakažené osoby nikam nehlásil. Dá se jen domnívat, na kolik byla tahle skutečnost úmyslná jakožto pomsta Čechům. Každopádně dr. Körtner byl zatčen místní úřadovnou SNB a deportován do internačního tábora Mikulov.³⁸

Na podzim byla také konečně zřízena stanice SNB v obci Mušov, tolik potřebná, neboť byla v podstatě jediná na silnici Mikulov – Pohořelice. Stanice v okrese pokračovaly ve vysbírávání zbraní a jejím odevzdávání mikulovské vojenské posádce. Nutno podotknout, že počet zbraní se rapidně zmenšoval, oproti letním měsícům byl naprosto minimální. Už přímo od doby osvobození oblasti si občané stěžovali na noční střelby a výbuchy, záhy se ukázalo, že tyto záležitosti byly způsobené zkrátka tím, že mezi obyvateli bylo mnoho nelegálních zbraní a jejich užití prostě lákalo. V regionu se šířily zaručené zvěsti o tom, že se vrací němečtí vojáci a střílí Čechy, což byl samozřejmě naprostý nesmysl. Díky odzbrojování obyvatelstva bylo takovým „fake news“ učiněna přítrž.³⁹

V zimě 1945 pokračoval nedostatek v zásobování, obzvláště v podobě paliva, kdy výpadky způsobovaly nemalé problémy. Národnostní třenice nezmizely a nebyl den, kdy by nějaká ze stanic okresu nemusela řešit problém s tím spojený. Většina Němců však brala bližící se odsun jako svůj neodvratitelný osud. V tomto období se hlad vkrádal do obydli obou stran státní hranice, a proto nejsou s podivem mnohočetná hlášení příhraničních stanic SNB o ilegálních přechodech organizovaných kriminálních skupin z území Rakouska, které braly všechno, co bylo aspoň trošku k užitku. Zesílená patrola na hranici však tomuto řádění učinila přítrž. Nedostatek v zásobování se také projevil u příslušníků RA, kteří byli několikrát přistiženi při pytláctví, u kterého dokonce v jednom případě zranili civilní osobu.⁴⁰

V lednu 1946 nedostal okres vážnějších změn. Okresní správa jednala o opětovné propuštění občanů chorvatské národnosti, kteří byli deportováni do trestního tábora ve Znojmě kvůli kolaboraci s nepřitelem. Útrapy zimy donutily některé neinternované Němce k svévolnému odchodu za hranice do amerického okupačního pásma, jak dokládá hlášení stanice SNB Novosedly, kdy během jedné noci 22. ledna 1946 zadržela 31 osob. Trestná činnost příslušníků RA postupně skončila až na drobnější incidenty. V této době

³⁸ Tamtéž.

³⁹ Tamtéž.

⁴⁰ Tamtéž.

byla v okrese také hlášena velká loupež v obci Bavory a několik úmyslně zapálených domů.⁴¹

Jaro 1946 se neslo ve znamení zklidnění místních poměrů. Zásobování mělo až na pár výjimek (textil, obuv) vzestupnou tendenci a ceny klesaly. Od března začaly transporty, které se dle hlášení okresního velitele obešly bez incidentů, a v některých případech se Němci do transportů sami hlásili. Kriminální úřadovna společně se stanicí SNB musela na jaře 1946 řešit sérii úmyslně zapalovaných hospodářských stavení v Klentnici a Bavorech. Mezi drobnými krádežemi se vymyká loupež páru koní Josefu Moudrému z Dolních Věstonic v hodnotě neuvěřitelných 20.000 Kčs. Pachatel nebyl nikdy vypátrán, nicméně soudilo se, že krádež spáchaly bandy přecházející ilegálně státní hranici z Rakouska.⁴²

Pohraniční stanice SNB byly nadměru vytíženy. Musely řešit osídlování, kriminální agendu i v součinnosti s finanční stráží a vojskem chránit hranice. Lidských zdrojů bylo zoufale málo, a tak se nedařilo ilegálním přechodům zabránit. Skupiny z Rakouska páchali v příhraničí trestnou činnost, krádeže a žhářství. Okresní velitel naléhavě žádal posily, neboť situace byla neúnosná. Dozvuky války se však stále projevovaly. Ilustrací může být tragický incident z Pasohlávek 15. dubna 1946, kdy zahynuli tři němečtí chlapci, kteří si hráli s nalezenou výbušninou, která explodovala. Závěr jara 1946 se nesl ve znamení pokračujících krádeží hospodářských zvířat a drobnými incidenty. Stanice SNB ve svých pověřených obvodech provedli osvětovou činnost na téma, jak si správně chránit majetek, která evidentně nepadla u všech na úrodnou půdu.⁴³

Podzim na jižní Moravě se už tradičně nese ve znamení nejrůznějších zábav spojených s nezřízenou konzumací vína. Nebylo tomu jinak ani na podzim roku 1946. Hlídky SNB musely několikrát zasahovat při místních "tancovačkách," kde občané v podnapilém stavu napadaly ostatní, a dokonce i hlídky samotné. Ze všech incidentů lze vybrat aspoň dva ilustrační. První se odehrál v Úvalech u Valtic, kde si místní omladina nic nedělala ze zákazu podávání tvrdého alkoholu a ve své drzosti se dokonce snažila vynutit si na příchozí hlídce pokračování zábavy i v pozdních nočních hodinách. Hlídka samozřejmě

⁴¹ Tamtéž.

⁴² Tamtéž.

⁴³ Tamtéž.

takové požadavky nemohla povolit a byla skupinou místních mladíků napadena. Všichni byli zatčeni a odesláni do okresního soudu v Mikulově. Druhý a o značnou míru závažnější případ, se stal v Mikulově, kde si vojenská posádka uspořádala v místním parku nezřízenou zábavu. Vojíni ze Slovenska posílení značnou dávkou alkoholu tu napadali civilní obyvatelstvo. Výtržníci byli pozatýkáni a odesláni zpět na posádku kvůli potrestání. Zajímavým incidentem, který ilustruje neutěšenou poválečnou situaci okresu, byl případ, kdy organizovaná skupina 200 rakouských státních příslušníků překročila státní hranice a počala sbírat hrozny z "svých" bývalých vinogradů, které už jim logicky v této době na základě Benešových dekretů nepatřily. Celkem tak bylo odcizeno na území okresu 12 tun hroznů a zatčeno bylo více než čtyřicet pachatelů, kteří podle spisu vlastně nebyli potrestáni. Kromě drobných nevýznamných krádeží se zbytek podzimu 1946 nesl v klidném duchu. Výjimku potvrzující pravidlo tvořila ozbrojená loupež v Okresní sběrně ovoce Dolních Dunajovicích, kde pachatelé odcizili částku přesahující 136 000 Kčs. V měsíci listopadu vyhořely v Malých Němčičkách dvě stodoly s veškerou úrodou a zemědělskými stroji. V podstatě ihned byl dopaden pachatel rotný Rudé armády Jaroslav Vasiljenko, případ byl však vyšetřen jako pouhá nehoda, nikoliv "sabotáž."⁴⁴

V prosinci 1946 byl odsun Němců z okresu oficiálně ukončen. V okrese zůstalo několik desítek sirotků, o které se okresní správa postarala. Smutný případ s tragickým koncem se v polovině měsíce stal v Pavlově. Kvůli závadě na elektrické dečce se vzňala postel, ve které uhořely dvě děti ve věku dvou a pěti let. Rodiče byli zatčeni pro nedbalost a odesláni k soudu v Mikulově.⁴⁵

Opilství provázející okres od konce druhé světové války na počátku roku 1947 téměř vymizelo. Daná věc nebyla dána tím, že by nové obyvatelstvo nebylo uvědomělé, ale zkrátka propilo tržby z loňských let i skladové zásoby, které v mnoha staveních zůstalo po německém obyvatelstvu. V průběhu zimy řešily stanice v okrese několik požárů, které vznikly z nedbalosti novousedlíků a jednu tragickou autonehodu, kdy na silnici mezi Lednicí a Bulhary havaroval linkový autobus do stromu a výsledkem byl jeden mrtvý a pět těžce zraněných.⁴⁶

⁴⁴ Tamtéž.

⁴⁵ Tamtéž.

⁴⁶ Tamtéž.

Jaro 1947 se neslo v duchu stále tíživějšího finančního stavu novousedlíků a s tím spojených krádeží na území okresu. Bylo loupáno téměř všechno, co mělo nějakou cenu. Vloupávání do státních úřadů nebylo vůbec výjimkou. Za všechny jmenujme aspoň případ z obce Perné, kde byla vykradena pokladna místní záložny, který byl spáchán poprvé od války zkušenými kasaři. V polovině dubna provedly stanice SNB koordinovanou razii proti osobám, které nebyly nikde zaměstnány. Takto bylo zjištěno na 200 osob, které byly oznámeny Úřadu pro ochranu práce, který jim zaměstnání našel zpravidla v zemědělství, kde byl po odsunu Němců pracovních sil katastrofální nedostatek. Kuriózní případ se odehrál v obci Branišovice, kde dva příslušníci RA napadli místního komunistu (protože na dům vyvěsil komunistický prapor) zbili ho a nabízeli mu peníze na cestu do Ruska, aby dle jejich slov zjistil, co to komunismus je. Případ je zvláštní hlavně v tom duchu, že příslušníci RA by měli být, z logiky věci, komunisté. Oba vojáci byli při zadržení v podnapilém stavu a byli odesláni místnímu veliteli k potrestání. Na konci jara “rozjely” stanice tzv. Týden bezpečnosti na silnicích, kde probíhaly intenzivní kontroly stavu vozidel. Tímto způsobem se zjistilo, že technický stav vozidel na okrese, je více než neutěšený.⁴⁷

Na konci června se dle hlášení místních stanic množily krádeže z polí. Všem místním národním výborům bylo doporučeno, aby najaly obecní hlídače a pohrozily místnímu obyvatelstvu, že pokud bude někdo přistižen, dostane velmi tučnou pokutu a v krajním případě může být i dokonce vykázán z pohraničí. V průběhu léta pokračovala “kasařská spanilá jízda” po okrese. Oznámen byl pokus vyloupit ohnivzdornou pokladnu Družstevních vinařských podniků okresu mikulovského a dokončená krádež v pokladně Hospodářského družstva v Pohořelicích. Velký úspěch zaznamenala stanice SNB Valtice, jejíž příslušníci dopadli pachatele mnoha krádeží v Bořím lese. Téměř veškeré odcizené zboží v celkové hodnotě 20 000 Kčs bylo zajištěno a vráceno právoplatným majitelům. Závěr léta přinesl další sérii vyloupených pokladen, tentokrát Malešovicích (dokončena) a v Mlékařském družstvu v Dolních Dunajovicích, kam se pachatelé nedokázali dostat. Ani dva roky po válce neutichly její dozvuky. V Jevišovce našel 11letý chlapec na dně vypuštěného rybníka nevybuchlý dělostřelecký granát, se kterým si začal hrát, a následně došlo k explozi, která dítě na místě usmrtila.⁴⁸

⁴⁷Tamtéž.

⁴⁸Tamtéž.

Na podzim 1947 probíhaly další loupeže v ohnivzdorných pokladnách. Stanice SNB po celém okrese zahájily bezpečnostní kontroly všech pokladen a trezorů v rámci akce prevence zločinů.⁴⁹

Se zahájením roku 1948 a vypuknutou vládní krizí se začaly šířit v okrese “zaručeně pravdivé zprávy” o navrácení Němců a o násilném převratu, které nakonec byly uklidněny a k větším výtržnostem, které by potřebovaly zákrok SNB, nedošlo. Pro jistotu byly zesíleny o další příslušníky stanice Prátlšbrun (Březí), Novosedly, Drnholec a na přechodnou dobu rovněž stanice Valtice. Stanice SNB Mikulov provedla v zimě 1948 eskortu transportu bulharských dělníků, přičemž jim odejmula nelegální zboží a pašované cigarety. S únorem přišla na okrese řada změn. Byli odvoláni všichni čelní představitelé okresu, dosazeni za jinou stranu, než byla KSČ a kteří odmítli do strany vstoupit. Zároveň byly zakládány tzv. Akční výbory, které prováděly “očistu” politického a veřejného života mikroregionu. Příslušníci SNB se v tomto období účastnili zvelebování obcí na nejrůznějších stavbách, jako byly například opravy místních pozemních komunikací. Chorvatské obyvatelstvo bylo prohlášeno za státně nespolehlivé a transportováno do vnitrozemí republiky. Při transportech místní stanice pomáhaly při organizaci.⁵⁰

Na jaře 1948 došlo k mnoha zatýkání pro pokus o ilegální překročení státní hranice v důsledku politických změn. Pro svou spolehlivost zůstaly představení okresního SNB i většiny stanic ve svých funkcích, a tak okres v těchto případech nesezdal žádné změny. Řádící lupiče ohnivzdorných pokladen se stále nepodařilo vypátrat a docházelo k dalším zločinům tohoto charakteru, tentokrát v obci Medlově, kde byla vyloupena pokladna místního národního výboru. V průběhu celého jara dostávaly všechny příhraniční stanice SNB oznámení o pokusech ilegálního překračování hranic a konkrétně tak bylo zadrženo několik desítek osob, které nesouhlasily s Únorovým převratem. Toto období bylo co do zločinů abnormálně klidné, a kromě drobných krádeží a přestupků proti občanskému soužití neproběhl v letních měsících žádný větší zločin.⁵¹

Na podzim 1948 řádila na okrese organizovaná banda, která se specializovala na krádeže hovězího dobytka a vepřů. V součinnosti s místními stanicemi SNB celou záležitost

⁴⁹ ABS Kanice u Brna, f. Okresní oddělení ministerstva vnitra, oddělení VB-Mikulov, inv. č. 2, kart. 1.

⁵⁰ Tamtéž.

⁵¹ Tamtéž.

zdrárně vyřešila Okresní kriminální úřadovna a pachatelé byli dopadeni a odesláni k okresnímu soudu v Mikulově. V důsledku vrcholícího vinobraní dostávaly místní stanice jedno oznámení pro pokus krádeže hroznů za druhým. Po celém okrese se totiž rozšířil nešvar, kdy se skupiny osob z celé republiky snažily co nejvíce plodin zcizit. Místní obyvatelé si však najímali hlídače, kteří většinou pokusům zabránili, a tak se ponejvíc skutečnosti dozvídalý stanice až ex post.⁵²

Okresní velitelství SNB vytvořilo na podzim 1948 zvláštní tříčlenný oddíl pro potírání černého obchodu. Tento oddíl SNB se sestával z jednoho příslušníka pořádkové, jednoho příslušníka kriminální a jednoho příslušníka státně-bezpečnostní služby bezpečnosti. Oddíl měl za úkol v nepravidelných intervalech křížovat v neoznačeném vozidle okres a bojovat tak proti veškerému podloudnictví. Pro kupčení s potravinovými lístky byl vzat do vazby emeritní předseda MNV v Dolních Dunajovicích Jan Karlík, zásobovací referent Jan Hrabec a úřednice Růžena Poláchová a Růžena Koománová. Celá záležitost byla postoupena Orgánu hospodářské kontroly při ZNV Brno.⁵³

Závěr podzimu se nesl opět v tragickém duchu. Dne 20. listopadu 1948 se oběsil dvanáctiletý chlapec František Malý v obci Klentnice, a to ze strachu před trestem, poněvadž zcizil svému spolužákovi plnicí pero, které následně někde ztratil. Druhým tragickým případem se stalo uhoření šestileté Boženy Botíkové. Ta si hrála se svými kamarády na návštěvě u kamarádky, bez dozoru dospělé osoby se zápalkami a vznítily se na ní šaty. Svým zraněním podlehla ve valtické nemocnici 21. listopadu 1948. Oba případy řešila kriminální úřadovna pro zločin zanedbání péče.⁵⁴

Poslední měsíc roku 1948 se vyznačoval v okrese velmi klidně. Jediný případ, který trochu rozvířil stojaté vody, se odehrál v obci Březí, kde nikdy nezjištěný pachatel rozházel letáky s protistátním obsahem. Drtivá většina těchto letáků byla místní stanicí SNB zajištěna a celý případ byl postoupen mikulovské Státní bezpečnosti, tady však pátrání dopadlo negativně.⁵⁵

⁵² Tamtéž.

⁵³ Tamtéž.

⁵⁴ Tamtéž.

⁵⁵ Tamtéž.

Činnost stanic SNB v politickém okrese Mikulov se bezprostředně po druhé světové válce se odlišovala od vnitrozemských okresů převážně svou polohou, tedy blízkostí státní hranice s kapitalistickou zemí a hospodářským charakterem, který se dodnes vyznačuje pěstováním vinné révy a následnou produkcí vína. Dalším konkrétním rozdílem bylo kompaktní osídlení německým obyvatelstvem a jeho následným odsunem a nahrazením zcela novými občany pocházejícími z jiných oblastí Československé republiky. Jedním z nejčastějších trestných činů bylo porušení Zákona na ochranu republiky č. 50/23 Sb. Do těchto přečinů patřily útoky přes hranice, které se vinou celým obdobím jako spojovací nit. Z velkého množství, ať už útěků dokonáných či nedokonáných, lze uvést následující příklady:

- Walter Josef-zemědělský dělník z Jevišovky, útěk za hranice-udání stanice SNB Drnholec z 24. září 1948.
- Uhlíř Ludvík – řezník z Valtic, útěk za hranice – udání stanice SNB Valtice.
- Tomešek Josef – rolník z Úval, šíření poplašné zprávy a předstírání, že byl přepaden rakouským státním příslušníkem na hranicích a okraden. Zatčen stanicí SNB Valtice 17. září 1948.⁵⁶
- Minařík Miroslav – zemědělský dělník, v podnapilém stavu na zábavě v Bulharech vykřikoval protistátní řeči, citace: „Vy kurvy komunistické, vy se tady dlouho roztahovat nebudete, Národní socialisté vás odsud brzy vyženou a vystřelí!” – zatčen stanicí SNB Lednice.

Dalším zákon, který byl v čistě zemědělské krajině často porušován, byl Zákon o černém obchodě č. 15/47 Sb. Do tohoto zákona spadaly zločinné akce typu černá porážka domácího zvířectva, pašování zboží, či nepovolený obchod. Opět lze z velkého množství uvést několik příkladů:

- a) Břenková Marie – v domácnosti, Brno-Jundrov, neoprávněný nákup 20 kg kukuřice v okrese Mikulov.
- b) Urban František – jmenovaný chycen při převozu 12. září 1948 při převozu 600 kg ječmene, a to bez povolení a bez jakýchkoliv dokladů a s úmyslem odebrat

⁵⁶ Tamtéž.

toto množství řízenému hospodářství. Zadrženo stanicí SNB Pravlov a odesláno do vazby v Mikulově.

- c) Jankovič Jakub – hostinský z Charvatské Nové Vsi, neoprávněný výkup vinného moštu a vína v okrese Mikulov, odevzdán stanicí SNB Lednice do okresní vazby v Mikulově.

Černý obchod neboli podloudnictví bylo vážným problémem celého okresu až do samotného závěru 50. let. V dobách, kdy se poválečné příhraniční území snažilo vzpamatovat z hrůz války a obrovských problémů se zásobováním, byly tyto přečiny obzvláště zlé. Z hlášení vyplývá, že do zemědělského okresu přijížděli lidé převážně ze severnějších oblastí (většinou Brněnska), kteří si nemohli tzv. přilepšit svým hospodářstvím. Díky své geografické poloze byl okres zasažen černým obchodem z obou stran, tedy i z té rakouské, kde byla situace se zásobováním ještě katastrofálnější. Jak bylo výše zmíněno, podloudnictví a přečiny proti zákonu o černém obchodu byly na území okresu v útlumu až po vzniku speciálního oddělení Okresního velitelství SNB.⁵⁷

1.3.4 Signifikantní trestní kauzy Okresní kriminální úřadovny

Následující trestní kauzy byly vybrány na základě své výjimečnosti v rámci regionálních dějin okresu. Byly převzaty z původních vyšetřovacích spisů a pro jejich autentičnost byl ponechán specifický popisovací styl vyšetřovatelů.

Vypálení mikulovského zámku

Vypálení mikulovského zámku byla jedna z největších katastrof, která kdy město postihla. Jak už bylo výše popsáno, nejtvrďší boje o Mikulov, které jinak nebyly příliš rozsáhlé, se vedly o Sv. Kopeček, kde bylo silné dělostřelecké postavení zbytků německého vojska a dobrovolnických jednotek.⁵⁸ Zámek v Mikulově byl se svou několika set letou historií přirozeným centrem kulturního dějství celého regionu, který byl po velmi dlouhou dobu udržován a zvelebován šlechtickou rodinou Ditrichštejnů. Posledním

⁵⁷ Tamtéž.

⁵⁸ Miroslav SVOBODA (ed.), *Mikulov*, Praha 2013, s. 227.

majitelem zámku náležejícím k této rodině byl hrabě Alexander Ditrichštejn,⁵⁹ který již navštěvoval zámek spíše sporadicky a během druhé světové války odešel nadobro. Stavbu tak jako strategickou obsadila německá armáda. Z obav před bombardováním blízké Vídně byly na zámek převáženy umělecké předměty, vzácné kulisy a garderobiéra vídeňské národní opery. Kromě těchto skvostů přivezli Němci na zámek také prehistorické sbírky Moravského zemského muzea v Brně a nakradené cennosti odcizené francouzským a belgickým židovským rodinám. Tohle všechno bylo po vyhoření zámku nenávratně zničeno a lidstvo tak přišlo o část svého kulturního dědictví.⁶⁰

Celé vyšetřování vyhoření mikulovského zámku odstartovala žádost Zemskému velitelství v Brně od Ministerstva školství a osvěty z 21. března 1946. Zemské velitelství mělo v co nejkratší možné době pověřit příslušná místa (Okresní velitelství SNB Mikulov), aby v součinnosti se Zemským muzeem v Brně a Státním památkovým úřadem začalo s vyšetřováním tzv. Mikulovského zločinu. Zemské velitelství mělo za úkol vyslechnout všechny bývalé německé úředníky Zemského muzea, kdežto mikulovská strana měla předvolat dr. Karla Jüttnera, antifašistu a pozdějšího prvního poválečného ředitele muzea v Mikulově. Rozsah a důležitost celé akce ilustruje také fakt, že oběžník byl poslán také příslušným místům na Ministerstvu zahraničních věcí a Ministerstvu vnitra, kteří měli za úkol koordinovanou akci na dopadení emeritního místního velitele posádky SS (Schutzstaffel, dále jen SS) Kreisleitnerovi⁶¹ Antonu Soglovi.⁶²

Na tomto je třeba zmínit, že celý vyšetřovací spis se nese v duchu přesvědčení, že požár úmyslně zapálili místní Němci v čele s již zmiňovaným Antonem Soglem. Samotný požár je dodnes opředen rouškou tajemství a jakési mytologie a uspokojivě nebylo nikdy prokázáno, jak vlastně vznikl. Vzhledem ke konci druhé světové války a logickému vnímání RA jakožto osvoboditelů, nemohl být spis ani veden v jiném duchu.⁶³

Z vyšetřovacího spisu vyplynulo, že samotný požár vznikl 22. dubna 1945 zhruba v 11 hodin dopoledne. Dle očitých svědků začalo hořet na více místech současně, což později spis i vysvětluje a podporuje důkazním materiálem. Již v samotném počátku se spekulovalo, že požár vznikl díky dělostřelecké palbě, nicméně to vyšetřování rezolutně odmítlo. Byly nashromážděny následující důkazy:

⁵⁹ Po zrušení šlechtických titulů zákonem z roku 1918 označován již jenom jako velkostatkář.

⁶⁰ Dobromila BRICHTOVÁ, *Zámek Mikulov*, Praha 2015, s. 85.

⁶¹ Německá funkce oblastního velitele.

⁶² ABS Kanice u Brna, fn. ZM SNB Brno, inv. č. 103, kart. 1.

⁶³ Miroslav SVOBODA (ed.), *Mikulov*, Praha 2013, s. 227.

- 1) Ohniska požárů byla lokalizována na více místech současně.
- 2) Požár vypukl převážně v místech s největší koncentrací nejvzácnějších předmětů.
- 3) Požár se rozšiřoval rapidní rychlostí.
- 4) Byly nalezeny konve a kovové nádoby od hořlavin.
- 5) Také byly nalezeny pozůstatky náloží, včetně zápalných šňůr.
- 6) Zjištěna ohniska i v místech kam s největší pravděpodobností letecké pumy, ani dělostřelecké granáty nemohly dopadnout.⁶⁴

Z výše popsaných skutečností přijali vyšetřovatelé logickou premisu, že zámek byl úmyslně zapálen. Samotné zapálení bylo údajně provedeno samotným vedoucím místní NSDAP Antonem Soglem, či posledními jednotkami SS, případně Volksturmu, který bránil Mikulov i po odchodu pravidelné německé armády. Z výsledků plošného vyšetřování mezi starousedlíky vyplynulo, že Soglovi mohli také pomáhat jeho nejbližší spolupracovníci Julius Grigar a Bruno Marx (všichni tři utekli někam na území Rakouska). Všichni zmiňovaní byli zuřiví nacisté a nepřátele všeho českého, což dle očitých svědků dokazují výroky o zničení Mikulova, jen aby nepadl do rukou RA.⁶⁵

V průběhu vyšetřování byl v podstatě zajištěn pouze dr. Jüttner, který jako jediný z německých kulturních představitelů neprechl za hranice republiky. Tento poslední německý ředitel mikulovského muzea před rokem 1945 a první českoněmecký ředitel po roce 1945 v podstatě potvrdil vše výše zmiňované. Spis také vyzdvihuje jeho neochvějnou snahu zachránit co nejvíce z hořícího zámku, díky které nebyl dr. Jüttner odsunut a zůstal ve své pozici až do penze.⁶⁶

Jak bylo výše zmíněno, uspokojivé vysvětlení, jak zámek vyhořel, zatím světlo světa nespátrilo. Citovaný dokument vinu jednoznačně připisuje v rámci narativního nacionálního charakteru Němcům, kteří tak v optice místního obyvatelstva pozbývají jakýkoliv morální, fyzický, či teoretický nárok na vlastnictví Mikulova a jeho kulturního dědictví. Na druhou stranu dávají němečtí emigranti a jejich potomci logicky jednoznačnou vinu příslušníkům RA a dodnes kritizují v jejich očích povrchnost, se kterou byli mnozí Sověti (ničitelé zámku) jmenováni čestnými občany města.⁶⁷

⁶⁴ ABS Kanice u Brna, fn. ZM SNB Brno, inv. č. 103, kart. 1.

⁶⁵ Tamtéž.

⁶⁶ Tamtéž.

⁶⁷ Miroslav SVOBODA (ed.), *Mikulov*, Praha 2013, s. 227.

Masová vražda v mikulovské cihelně

Samotný závěr druhé světové války se na mnoha místech naší země nesl ve znamení neskutečných zvěrstev ať už páchaných jednou, či druhou stranou. Město Mikulov pochopitelně nebylo výjimkou. Jeden z nejhrůznějších činů, který se odehrál na katastru města, nesmí být zapomenut a musí se neustále reflektovat. Tímto činem bylo zavraždění 21 Židů v mikulovské cihelně.

V průběhu dubna 1945 se německé obyvatelstvo postupně stahovalo na západ ke Znojmu a poté na rakouské území. Společně s těmito prvními odsuny byli také odsouváni na příkaz okresního štábu NSDAP zahraniční dělníci z východu rekrutováni z válečných zajatců tzv. ostarbeiteři a Židé nasazení v nelidských otrockých podmínkách v nejrůznějších továrnách, velkostatech a cihelnách. Mnozí z výše jmenovaných po cestě umírali strádáním, hladem, nemocemi a někteří byli i německou armádou zastřeleni.⁶⁸

Kvůli nedostatku pracovních sil nebyl ani Mikulov výjimka. V místní cihelně situované v severní části města, a jejíž majitelem po dobu okupace byl místní Němec Josef Altrichter, bylo od roku 1943 umístěno 18 Ukrajinců a 22 maďarských Židů. Počet ukrajinských dělníků se záhy snížil s tím, jak bylo potřeba lidských zdrojů v zbrojním průmyslu. Židé byli ubytováni ve zvláštní místnosti v levé části budovy zvané Judenlager. Ostrahu skupiny mělo na starost oficiálně břeclavské GESTAPO, které delegovalo tuto povinnost na Gábora Lasla, označovaného za Judenpolizei. Složení následující ze skupiny 22⁶⁹ osob bylo: 13 žen, 8 mužů a 1 dítě.⁷⁰

Dne 14. dubna 1945 byli v brzkých ranních hodinách Židé odvedeni stezkou za hliniště vzdálené od cihelny asi 300 m. Tam jim byly rozdány pracovní nástroje a osoby se chopily práce. Výsledkem byl okop, který by mohl být lehce vydáván pro své rozměry za obranný prvek před blížící se RA. Následující den byli telefonátem z německé policie odvoláni z cihelny všichni regulérní pracovníci, tak aby neměl hrůzný čin žádného svědka. Navečer se do cihelny dostavili čtyři příslušníci Schutzpolizei (Wolf, Weber, Schulz a L. Poyss ze Zistersdorfu) ozbrojeni pistolemi a puškami a jeden polní četník, který nepatřil k mikulovskému sboru (později zjištěn J. Christiansen). Po soumraku byli

⁶⁸ Silvestr, NOVÁČEK, *Němci byli potrestáni za velezradu. Sami byli strůjci svého osudu – odsunu. 60% jich odešlo dobrovolně – 40 % bylo odsunuto*, in: *Osudný rok 1938 v břeclavském regionu*, Břeclav 1989, s. 130.

⁶⁹ Jedna z žen zemřela v nemocnici ve Valticích na cukrovku.

⁷⁰ Silvestr, NOVÁČEK, *Němci byli potrestáni za velezradu. Sami byli strůjci svého osudu – odsunu. 60% jich odešlo dobrovolně – 40 % bylo odsunuto*, in: *Osudný rok 1938 v břeclavském regionu*, Břeclav 1989, s. 130.

Židé vyvedeni z brány směrem k „okopu.“ Všichni byli postříleni, včetně jedné ženy s dřevěnou nohou a devítiletého děvčátka. Jediný civilní očitý svědek, a sice správce dílen a náradí Stanislav Bodnarovský, byl záhy zastřelen vojínem RA.⁷¹

Prostřednictvím příslušníka Schutzpolizei Riedera, který nestihl prehnout za hranice a informaci se snažil vyměnit za lepší zacházení, se okresní velitelství SNB dozvědělo o tom zvěrstvu již tři dny po osvobození města, tedy 25. dubna 1945. Bezprostředně po oznámení byly k místu vyslány hlídky SNB, které zajistily místo pro exhumaci, která proběhla následující den. Při exhumaci bylo zjištěno, že většina osob byla ubita tupými předměty, případně omráčena a pohřbena zaživa. Jen nepatrná část byla zabita humánněji tzv. kulkou. Všichni příslušníci byli bezprostředně zjištěni, nicméně mezitím stačili utéct do zahraničí.⁷²

Loupežná vražda

Dne 4. července 1946 přijalo Okresní kriminální úřadovna Mikulov telefonické hlášení velitele stanice SNB ve Valticích vrchního strážmistra Smejkal. Z obsahu telefonického udání vyplynulo, že na státní silnici Břeclav – Valtice v lese nedaleko hájenky, bylo nalezeno tělo neznámé ženy.⁷³

Bezprostředně po oznámení odjel na místo činu kriminální čekatel Jan Jeřábek, který zjistil cizí zavinění na smrti ženy. O případu byli okamžitě uvědoměni vrchní kriminální inspektor Bílý, Státní bezpečnost se zástupcem tajemníkem Krejčím a Oblastní kriminální úřadovna ve Znojmě s velitelem dr. Smukem.⁷⁴

Detailní popsání samotného místa činu popisovalo přehledný úsek silnice ve vzdálenosti 1 km od Valtic a asi 9 km od Poštorné. Vyasfaltovanou silnici lemovaly úzké postranní písečné chodníky. Silnicí napříč vedla krvavá stopa, která končila v příkopu u těla. Kolem byla ušlapaná tráva a stopy vlečení, taktéž zlomené dubové větve, které svou polohou tvořily jakousi primitivní skrýš, díky které nebylo tělo od silnice viditelné. Poloha samotného nebožtíka byla souběžná se silnicí, jednu ruku měla žena zlomenou a zkroucenou v nepřirozeném úhlu pod tělem. Nohy mírně roztažené a opět skrčené pod tělem, obličej nesl známky viditelného zranění a byl do značné míry potřísněn krví. Žena

⁷¹ Tamtéž.

⁷² Tamtéž.

⁷³ ABS Kanice u Brna, f. Okresní kriminální úřadovna-MIKULOV, inv. č. 2.

⁷⁴ Tamtéž.

měla na sobě letní šaty, které byly vyhrnuté, takže bylo vidět taktéž spodní prádlo bílé barvy, na nohou byly posazené bílé střevíce. Trasologické stopy ukazovaly ušlapanou vegetaci, která končila v místech napojení na lesní cestu cca 80 m od polohy těla. Při pozdějším ohledání byly nalezeny dvě nábojnice náležející k vojenské pušce. Nebylo tedy pochyb (i před pitvou), že žena byla zastřelena a oloupena.⁷⁵

Vzhledem k závažnosti případu převzala velení nad případem Oblastní kriminální úřadovna s dr. Šmukem v čele. Vzhledem k povaze střelné zbraně bylo okamžitě zpraveno také posádkové velitelství ve Valticích a pohraniční kontroly, neb místo vraždy bylo od státní hranice vzdáleno pouze 1 km. Posledním, kdo byl o případu uvědomen, byl Okresní soud v Mikulově, který vyslal svého zástupce dr. Matušina, který poté tvořil tzv. soudní komisi. Díky logickému závěru, že by se mohl pachatel skrývat v nedalekém lesíku, byl tento porost prohledán rojnicí sestavenou z místních příslušníků SNB znalých lokálních poměrů – žel bez úspěchu. Jednou ze šancí bylo povolání psovoda z mikulovské stanice SNB strážmistra Aloise Kodýtky. Služební pes chytl okamžitě stopu, která táhla příslušníky asi 200 m, kde záhy končila a začínala stopa jízdního kola. Bylo tedy jasné, jak se pachatel na místo činu dostal, a hlavně jak z místa uprchl. Pro blízkost Valtic bylo předpokládáno, že zavražděná pocházela právě z tohoto místa a skutečně po rozhlášení výzvy se na místo činu dostavila Štěpánka Pregetová, která postrádala svou švagrovou téhož jména. Jmenovaná Pregetová udala, že její příbuzná jela na kole do Břeclavi a měla se už dávno vrátit, dále pak neomylně pozitivně mrtvolu identifikovala. Dále pak uvedla, že zavražděná jela na dámském kole (které se nikde nenašlo) a vezla s sebou černou tašku s osobními věcmi, která se také nepodařilo zajistit. Rodinné poměry byly zjištěny jako bezproblémové (manžel pracující na dráze). Díky časové ose bylo zjištěno, že zavražděná vyjela ráno v 6:30 z Valtic směrem k Břeclavi, dále bylo zjištěno, že si dotyčná v dopoledních hodinách vyzvedla u firmy Sklenář objednaný klobouk, který se také na místě činu nenašel.⁷⁶

Z výpovědi vrchního lesního hajného Františka Jílky se dozvídáme, že kolem 10:30 šel na pravidelnou pochůzku v revíru, když se zastavil u lesních dělníků. Z rozhovoru je vytrhly dva po sobě jdoucí rychlé výstřely, nicméně toto si odůvodnily, že pomocný hajný Josef Šedo střílí po škodné zvěři, a tak tomu nevěnovali žádnou větší pozornost. Díky tomu byl již znám přibližný čas smrti Pregetové. Byl to právě František Jílek, který

⁷⁵ Tamtéž.

⁷⁶ Tamtéž.

telefonicky upozornil služebnu SNB ve Valticích a do příjezdu příslušníků hlídal místo činu. Ani výpověď manžela zavražděné Karla Pregéta nevnese do případu jasno. Vyslýchaný uvedl, že ani on, ani jeho žena neměli nepřátele a Němce, po kterém měli ve Valticích přidělen domek, v životě neviděli.⁷⁷

Případ pomohla osvětlit náhoda. Dne 4. července 1946 zavolal na místní stanici SNB Lednice dělník František Nejezchleba toho času opravující nedaleký most. Nejezchlebovi bylo divné, že kolem něj prošel muž vedoucí dámské kolo, o kterém bylo posléze zjištěno, že se shoduje s popisem kola odcizeného zavražděné. Dle svědecké výpovědi byl tento muž vysoké postavy, kolem 35 let, oděn v hnědé kalhoty a na rameni měl vytetovaný výsostný znak Německé říše. Pro blízkost bývalé muniční továrny MUNI, kterou hlídali vojáci v mnohých případech ozbrojeni německými vojenskými puškami (tedy těmi, co se shodovali s vystřelenými nábojnicemi), byl upozorněn velitel břeclavské vojenské posádky major Vychodil. Bylo nařízeno okamžité odevzdání zbraní všech vojáků, kteří se v inkriminovanou dobu nacházeli v blízkosti místa činu. Ze zbraní německého typu bylo pokusně vystřeleno a nábojnice byly odeslány na balistiku do Kriminální laboratoře v Praze. Žádná ze zbraní se s nalezenými náboji neshodovala. Pátrání uvízlo na mrtvém bodě a ani rakouští kolegové nedokázali v případě pomoci. Loupežná vražda Štěpánky Pregetové patrně spáchána cizím státním příslušníkem německé národnosti nebyla nikdy objasněna a zůstává tak smutným tragickým „pomníčkem.“ Připomíná nám to zbytečnost smrti, navíc smrti, která se stala kvůli 200 Kčs a zánovnímu dámskému kolu.⁷⁸

⁷⁷ Tamtéž.

⁷⁸ Tamtéž.

2. Potírání kriminality na Mikulovsku v letech 1945 až 1950

Potírání kriminality a udílení trestů soudními tribunály bylo logické vyústění dopadení pachatelů trestné činnosti a mělo mít kladný převýchovný účinek, který měl za cíl vrátit napraveného pachatele do běžného života. Samotné potrestání bylo definováno na základě závažnosti trestného činu. V dějinách lidstva však existoval i tzv. fenomén kolektivní viny, který už z hlediska své podstaty nemohl být vždy spravedlivý.

2.1 Potrestání německého obyvatelstva v rámci Československé republiky

Konec druhé světové války s sebou přinesl eminentní otázku. Otázku toho, jak se naloží s německou a maďarskou menšinou trvale žijící na území Československa. Pro tuto věc se snažila exilová vláda v čele s prezidentem získat spojence již v roce 1943. Politici si moc dobře uvědomovali, že se z mnohonárodnostního státu musí stát jednotná národní země. V našich podmínkách šlo především o německé obyvatelstvo spjaté s nacismem a fašismem. Prostřednictvím jednoho ze svých proslovů v červnu 1944 prezident Edvard Beneš mimo jiné prohlásil toto:

„...všecko násilí, kterého by se nacisti v této poslední chvíli dopustili na našem lidu a území, bude velmi důrazně a nemilosrdně potrestáno, napraveno, odčiněno. Opakuji, co jsem mnohokrát již prohlásil. Nechceme mstu, a nebudeme provádět mstu. Nechceme a nebudeme ničit německý a antifašistický lid. Ale odčiníme v každém případě všecko to, co zlého nám německý fašism provedl, a učiníme pro budoucnost opatření, aby to, co se stalo nyní proti republice, se už nikdy opakovat nemohlo: všecken nacism a fašism bude do základů vykořeněn, všecka zabíjení a zavírání našich lidí, všecka rabování a kradení našich majetků všeho druhu, všecka záměrná ničení a loupení materiálních a zejména také kulturních statků- to vše do míry, do které to bude vůbec možno, musí býti napraveno a odčiněno.“⁷⁹

⁷⁹ Jiří FRANCEK, *Zločin a trest v českých dějinách*, Praha 2004, s. 390.

Nejvýznamnější státoprávní akt po osvobození naší vlasti byl vznik naší první vlády v čele Zdeňkem Fierlingerem, která velmi záhy schválila Košický vládní program. Z několika bodů je pro tuto část práce nejdůležitější bod č. osm, který schvaluje tzv. *Obecné zásady odsunu Němců a Maďarů*. Mocenským nástrojem tohoto právního aktu byly *dekret prezidenta republiky o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů* a o mimořádných soudech (č. 16 Sb.), a o Národním soudu (č. 17 Sb.).⁸⁰

Tyto kroky měly obrovský dopad na hospodářství země. Byl to jednak výše zmiňovaný dekret o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů ale také tzv. znárodňovací dekrety. Tyto znárodňovací dekrety významně měnily celé vlastnické struktury a vzniká „novinka“ tzv. Národní podnik. Změny v majetkových strukturách se významně podepsaly i tzv. komplexní opatření, která se dají shrnout pod pojem vyrovnávání se s minulostí. V květnu 1945 byl majetek nespolehlivých občanů okamžitě uvalen pod tzv. národní správu.⁸¹

O uvalení národní správy rozhodovaly zpravidla místní orgány (Národní výbory, ve výjimečných případech samotná ministerstva). Na začátku léta 1945 proběhla na našem území v podstatě nová pozemková reforma. Z nařízení vyšších orgánů bylo rozhodnuto o konfiskaci veškerého zemědělského majetku Němců, Maďarů a zrádců. Tuto půdu do předání novým majitelům spravoval Národní pozemkový fond. Další formou trestu bylo odebrání státního občanství občanům německé a maďarské národnosti na základě ústavního dekretu č. 33/1945 Sb. Tento dekret se týkal občanů, kteří získali díky předpisům okupační moci německé, či maďarské občanství.⁸²

Majetková újma, jakkoliv velká je samozřejmě jenom část potrestání válečných provinilců. Pro soudní vyrovnání vznikly dva retribuční dekrety.⁸³ Hlavním dekretem, který měl postihovat činy zrádců země, kteří se jednak provinili proti státu jako takovému, tak proti jeho obyvatelům, byl dekret č. 16/1945 Sb. O potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech. Pro ty skutečně nejhorší

⁸⁰ Tamtéž, s. 390.

⁸¹ Institut národní správy se později použil také na znárodněný majetek.

⁸² Z tohoto samozřejmě měly výjimku skupiny osob aktivně se podílející na protinacistických bojích), těmto občanství odejmuto nebylo.

⁸³ V slovenské části země tuto skutečnost upravovala nařízení Slovenské národní rady.

z nejhorších zrádců československého národa byl zřízen v Praze tzv. Národní soud.⁸⁴ Ostatní souzení podle tohoto dekretu byly zpravidla projednávány mimořádnými lidovými soudy. Na podzim 1945 byl vydán neméně důležitý dekret o trestání některých provinění proti národní cti. Aby se v těchto poválečných dobách ulehčilo soudnímu systému, přejímaly méně závažné případy národní výbory, a to především okresní národní výbory. Pravomoci těchto instancí nebyly příliš obšírné a mohly ukládat převážně pokuty, zbavovat občanských práv anebo ukládat odnětí svobody do výše maximálně jednoho roku. V neposlední řadě byly důležité také speciální očistné komise, které měly za úkol zkoumat a posuzovat v jednotlivých úřadech, jestli se někteří úředníci neporušili svou přísahou věrnosti Československé republice.⁸⁵

2.2 Německá otázka na Mikulovsku

První týdny bezprostředně po konci druhé světové války plné ovzduší euforie z nově nabyté svobody. Po letech ohýbání se před německým živlem mohl se český člověk opět narovnat. V této době se však draly na povrch také všechny skryté vášně, staré křivdy a nenávist vůči všemu německému. Atmosféra v českých zemích byla značně výbušná a vycházela z pocitů osobních zkušeností z bývalé bezmoci a strachu. Toto rozhořčení bylo také uměle zesilováno rétorikou oficiálních míst a podporováno tlumočením zážitků navrátilců z koncentračních táborů. Na území osvobozeného Československa se začaly objevovat násilné akty protiněmeckých nálad. Je třeba říct, že v mnohých případech byly tyto akty obtíženy nějakou formou křivdy, nebo viny z minulých let. Na druhou stranu se ovšem týkaly i žen, dětí a starých lidí, což je z morálního hlediska neomluvitelné. Úřady samozřejmě často o těchto excesech často věděly a mhouřily nad nimi oči. Všechny tyto surovosti byly připisovány jakési nevyhnutelné dani a spravedlivé odplatě. Jednou z nejsmutnějších kapitol zůstává, že na těchto aktech násilí se často podíleli také lidé, kteří byli zastoupeni v revolučních orgánech a poté i v těch stabilizovaných strukturách státní moci. Tito lidé svou nečinností v podstatě chránili přímé účastníky excesů. Samostatnou částí této pohnuté doby bylo působení tzv. Revolučních gard (RG). Příslušníci těchto skupin často ruku v ruce s partyzány nebo rudoarmějci vykonávali

⁸⁴ Odsoudil k trestu smrti například válečného zločince Karla Hermanna Franka.

⁸⁵ Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jan JANÁK – Jan DOBEŠ, *Dějiny správy v českých zemích od počátků do současnosti*, Praha 2007, s. 433-434.

perzekuce, exekuce sami od sebe bez vědomí a rozkazu revolučních výborů, odvolávající se na nedodržení vyhlášených pravidel. Zastřelení hrozilo všem obyvatelům, kteří také přechovávali zbraně, či poskytovali útočiště členům diverzních skupin tzv. Werwulfům.⁸⁶

Tuto fázi tzv. divokých odsunů poznamenalo také četné znásilňování německých žen a v neposlední řadě také dost časté sebevraždy. Podle informací bezpečnostních orgánů to bylo 4.406 osob německé národnosti, 11 židovské a 601 osob jiné národnosti. Tento údaj se značně liší v oficiálních statistikách, které udávají „jen“ 3 796 Němců.⁸⁷

Jedním z nejhorších poválečných excesů, který se dotýkal i města Mikulova byl tzv. Brněnský pochod smrti odehrávající se mezi 30. – 31. květnem 1945. Dle dobových záznamů bylo z Brna a Brněnska odsunuto téměř dvacet tisíc Němců. Obyvatelé německé národnosti byli internováni na zhruba třinácti místech po celém městě. Dne 30. května v deset hodin večer začal organizovaný přesun k Pohořelicím, Mikulovu a Rakouské státní hranici. Tady je nutné zmínit, že práce schopní Němci zůstávali v Brně a odsunuti byli aspoň v této vlně starci, ženy a děti. Čeští organizátoři nepočítali s lékařským dozorem a ani s jídlem a vodou.⁸⁸ První část pochodu přešla u Mikulova přes rakouské hranice do sovětské okupační zóny, která byla posléze rakouskými úřady uzavřena. Účastníci pochodu museli být ubytováni v jihomoravských vesnicích a městečkách Perná, Mušlov, Pohořelice, Drnholec. Němcům, kteří byli ubytováni v již zmíněných sídlech, bylo nabídnuto, aby odešli přes hranice, kde mnozí z nich padli vyčerpáním (rakouská strana jim nepomohla), jejich těla byla převezena k pohřbení zpět na území Československa. Podle oficiálních statistik zemřelo během odsunu 1.691 Němců.⁸⁹⁹⁰ Němci, kteří nestihli přejít přes hranici, než byla uzavřena, poté vyčkávali svých osudů v internačních táborech Mikulov – Mušlov, ale i pobočných, Dolní Dunajovice, Perná, Bavory, Pavlov, Novosedly, Nový Přerov a Věstonice.⁹¹

⁸⁶ Adrian, ARBURG – Tomáš STANĚK, *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951, díl II. sv. 3*, Středokluky 2010, str. 19-21.

⁸⁷ Jiří FRANCEK, *Zločin a trest v českých dějinách*, Praha 2004, s. 390.

⁸⁸ Tento údaj je však logicky v přímém rozporu s oficiálními záznamy československých úřadů.

⁸⁹ Celkové číslo skládající se z: úmrtí během pochodu (170), úmrtí v tábore Pohořelice (459) a za hranicemi (1.062)

⁹⁰ Tomáš STANĚK, *Tábory v českých zemích 1945-1948*, Opava 1996, s. 35.

⁹¹ Vojtěch ŽAMPACH, *Vysídlení německého obyvatelstva z Brna ve dnech 30. a 31. května 1945*, Brno 2014, s. 42.

V souvislosti s postupem Rudé armády od východu vznikla na území Mikulovska tzv. první vlna odsunu (v tomto případě dobrovolného). Tato první vlna se uskutečnila 11.–12. dubna 1945. V mase evakuovaných se především ztratili funkcionáři a členové místní NSDAP, tedy ti, kteří měli být přísně potrestáni. Když 22. dubna obsadila Sovětská vojska město Mikulov, nebyl na území okresu téměř žádný z bývalých nacistických vedoucích osobností. Většina z nich se evakovala do Rakouska.⁹² Jediný z vedoucích představitelů, které se podařilo dopadnout, byl člen okresního štábu NSDAP Julius Grigar.^{93, 94}

Pro německé obyvatelstvo, které se neevakovalo, buď s odstupující armádou, nebo živelně neodešlo za hranice, začala díky poválečné správě Národního výboru v čele s Hugem Kubíčkem platit tvrdá opatření. Stejně jako i jinde na území Československa museli být Němci označeni velkým bílým tiskacím N, byly jim zabavovány radiopřijímače, výrazně omezení byli také na osobní svobodě a volném pohybu. Ihned po konci druhé světové války se začalo s obnovou železničních tratí, a tak v momentě spojení Mikulovska se zbytkem Moravy začali proudit na území novoosídlenci. První vlny nově příchozích samozřejmě znamenaly pro německé obyvatelstvo další útrapy, neboť si z pochopitelných a logických důvodů zabíraly největší a nejlepší usedlosti v celé oblasti. Tyto statky byly obývány právě výhradně Němci a ti tak byli z rolí pánů přeřazeni do role čeledi, či úplně vyhnáni na ulici.⁹⁵ Největší procento přistěhovalců do mikulovské oblasti tvořili lidé ze slováckého „Dolňáckého“ okresu Uherské Hradiště, Hodonína, Zlína a „Hornáckého“ okresu Uherský Brod. Tito lidé měli k tradici zemědělství a obzvláště vinařství vztah⁹⁶, což jim umožnilo hladší splynutí s prostředním.⁹⁷

Kromě již zmíněných internačních táborů, bylo v samotném prostoru Mikulova zřízeno zařízení v celkové kapacitě 8 000 osob. Přednostně sem měli být umístováni prominentní

⁹² Takovým prvotním cílem bylo městečko Waidenhofen an der Thaya

⁹³ Díky výsledkům tohoto vysoce postaveného místního nacisty, bylo možné poměrně detailně popsat dny těsně před osvobozením. Okresního velitele Antona Sogela, ani vraha Židů z cihelny Christianssena se nikdy nepodařilo vypátrat. Jejich stopa končí v rakouském Linci.

⁹⁴ Silvestr, NOVÁČEK, *Němci byli potrestáni za velezradu. Sami byli strůjci svého osudu – odsunu. 60% jich odešlo dobrovolně – 40 % bylo odsunuto*, in: *Osudný rok 1938 v břeclavském regionu*, Břeclav 1989, s. 130-134.

⁹⁵ Miroslav SVOBODA (ed.), *Mikulov*, Praha 2013, s. 228-229.

⁹⁶ V tomto vynikali obzvláště novosídlenci z vinařské podoblasti Slovácko.

⁹⁷ Jaroslav ŠKOLL, *Nové osídlení okresu Břeclav po roce 1945*, Břeclav 1983, s. 47.

osoby bývalého režimu, což v praxi ale znamenalo, že to byly převážně osoby, jejichž majetek byl velmi lukrativní.⁹⁸

Z vyprávění místních Němců se dozvídáme o ponižujícím zacházení ze strany Čechů. Prominenti a inteligence byli s oblibou hned po osvobození „zaměstnání“ umýváním sociálních zařízení místních hostinců a hotelů a nasazováni při těžkých zemědělských pracích. V nejbližších vesnických sídlech byli muži svezeni a pozavíráni do internačního tábora Mušlov a to pod různými záminkami například členství ve straně⁹⁹ nebo i za členství u sboru hasičů aj. Čeští dozorcí ve svých odplatách nepozbývali ani velkou dávku kreativity. Hrůzostrašné tresty se objevovaly například v právě již zmiňovaném táboře Mušlov. Zde údajně fungovaly drakonické tresty. Například za nedovolené podívání se z okna, kde přistižený pak musel nosem přidržovat na zdi list papíru, který mu nesměl spadnout, když se tak stalo, byl dotyčný zbit personálem. Smutným příběhem pak zůstává vyprávění o mladíkovi, který prostořece odpověděl dozorcí a ten mu přikázal, aby si lehl na lavici, a tak dlouho po něm skákal, až mladík zemřel na vnitřní zranění.¹⁰⁰ Na tomto místě bych rád zvolil ještě jeden příklad, a to příklad Richarda Folka, Němce z Pavlova. Obec Pavlov, do té doby téměř výhradně německá, dostala po osvobození mnohým útrapám. Nejdříve byly vyhnány za rakouskou hranici všechny děti a ženy, posléze byla část chlapců a mužů odvezena do tábora v Mikulově, kde byli dle slov pamětníka vystaveni bití a ponižování. Hrůzostrašně se jeví historka, kdy byli Němci v táboře postaveni proti sobě ve dvou řadách, museli se fackovat, a přitom zpívat píseň o dobrém kamarádovi.¹⁰¹ V srpnu 1945 byli zůstavší obyvatelé německé národnosti každé ráno svoláváni na náves, odkud si je vybírali na práci noví čeští páni.¹⁰²

Odsun německého obyvatelstva z regionu probíhal od 15. března 1946 do 03. října 1946 ze sběrného místa přímo ve městě Mikulov, odkud byly vypravovány vlakové transporty přes Domažlice a Prahu do americké okupační zóny ve spolkových zemích Bavorsko a

⁹⁸ Miroslav SVOBODA (ed.), *Mikulov*, Praha 2013, s. 229.

⁹⁹ Myšlena strana NSDAP (Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei).

¹⁰⁰ Kolektiv autorů, *Vzpomínky na vyhnání německy mluvících obyvatel z Mikulovska 1945-1946*, Postfach 2016, s. 93-94.

¹⁰¹ Žalozpěv německé armády za padlé kamarády „*Der gute Kamerad*“.

¹⁰² Kolektiv autorů, *Vzpomínky na vyhnání německy mluvících obyvatel z Mikulovska 1945-1946*, Postfach 2016, s. 93-94.

Bádensko-Würtenbersko.¹⁰³ Celkově bylo ze sběrného střediska na mikulovském nádraží vypraveno v již zmiňovaném období 16 vlakových transportů, každý po 1 200 osobách a do Německa tak bylo z mikulovského okresu vysídleno 19 207 osob. Konkrétně z města Mikulova bylo vysídleno transporty asi 35,3 % z celkového počtu osob, které se v roce 1930 přihlásily k Německé národnosti.

Určitou samostatnou kategorií regionálních Němců byli tzv. antifašisté, tedy komunisté a členové sociální demokracie. Z podstaty prezidentských dekretů nabývali tyto skupiny osob nebo jednotlivci speciálních postavení v rámci zachování občanských práv, nebo při ochraně osobního majetku. Zde je potřeba zmínit osobu mikulovského německého komunisty Willyho Kapusty, který jako jeden z mála ve městě zůstal a byl novým poúnorovým režimem používán při nejrůznějších akcích a besedách jako zářný příklad socialistické a dělnické kontinuity. Postupem času ale většina antifašistů odjela zvláštním transportem 24. října 1946 do americké okupační zóny. Nutno říct, že těmto lidem nikdy nebyl nahrazen majetek, který v Československu zanechali. Z původního německého obyvatelstva okresu tak zůstalo pouze torzo. Bezprecedentní výjimku tvořila osobnost dr. Karla Jüttnera posledního německého ředitele mikulovského muzea a současně prvního poválečného. Dr. Jüttner byl nepostradatelný odborník na mikulovské muzejnictví a reprezentant vědy jako takové a díky jeho neúnavné činnosti byl obnoven mikulovský zámek. Po enormních peripetiích s československými úřady mu bylo dovoleno zůstat v Mikulově, a dokonce časem nabyt i československé státní občanství. Na otázku, proč vlastně byla osobnost ředitele Jüttnera výjimkou, když nespadal do žádné z tzv. chráněných kategorií,¹⁰⁴ lze odpovědět tím, že to byl právě jeho nesmírný rozsah znalostí a odborná erudice, která ho zachránila před transportem.¹⁰⁵

Ještě před Vítězným únorem 1948 bylo hlášeno na území Mikulovska 2.430 rakouských příslušníků, což vzbuzovalo obrovskou míru nevole u nového obyvatelstva, které nechápalo, jak zde mohli zůstat a co „horšího“ jak jim mohl zůstat majetek. Vzniklý

¹⁰³ Silvestr, NOVÁČEK, *Němci byli potrestáni za velezradu. Sami byli strůjci svého osudu – odsunu. 60% jich odešlo dobrovolně – 40 % bylo odsunuto*, in: *Osudný rok 1938 v břeclavském regionu*, Břeclav 1989, s. 136.

¹⁰⁴ Chráněnými kategoriemi se myslí komunisté, sociální demokraté, příslušníci odboje, odborníci ve specializovaném odvětví průmyslu, nebo horníci.

¹⁰⁵ Miroslav SVOBODA (ed.), *Mikulov*, Praha 2013, s. 232-233.

logický tlak bezpečnostních orgánů donutil zbytek Němců emigrovat. Ti, kteří i nadále odmítali odsun, byli označeni jako žhaví kandidáti na přesun do vnitrozemí republiky.¹⁰⁶

Po vystěhování téměř všech Němců z okresu Mikulov byly drastickým způsobem zpřetrhány vazby původních obyvatel k majetkům a půdě, kterou budovali po staletí. České obyvatelstvo potrestalo Němce, ty, které považovali a jistě v mnoha případech oprávněně, za kolaboranty a vyhnalo je za hranice země. S touto vlnou nesnášenlivosti a často malosti charakterů dobyvatelů byli potrestáni i nevinní lidé, lidé, kteří se proti republice nijak nezpronevěřili a jejich jediným „zločinem“ bylo, že nebyli Čechy.

2.3 Soudnictví a jeho vývoj v okrese Mikulov v druhé polovině 40. let 20. století

Rapidní změny, které nastaly s koncem druhé světové války, musel reflektovat také soudní systém. Bylo potřeba navázat na kontinuální vývoj, který násilně přerušila doba okupace a zavést do právního systému obměny, které reflektovaly Vítězný únor 1948.

2.3.1 Dekrety prezidenta republika a obnovení právního pořádku

Osvobozením hlavního města Československa dne 9. května 1945 skončila pro zemi druhá světová válka a vznikla tzv. třetí republika.¹⁰⁷ Bylo třeba se postavit k dějinnému vývoji a pokusit se vytvořit právní kontinuitu s republikou první. Zásadní roli v této kontinuitě hrál dekret prezidenta republiky č.11/1944 Úř. věst. o obnovení právního pořádku. O právní kontinuitě se však mohlo hovořit pouze do roku 1948, pak byl vývoj silně diskontinuitní.¹⁰⁸

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 233.

¹⁰⁷ Jako Třetí republika Československá se zpravidla označuje pretotalitní období země mezi léty 1945-1948.

¹⁰⁸ Benjamin FROMMER, *Národní očista. Retribuce v poválečném Československu*. Praha 2010, s. 119.

Dekret ratihabován¹⁰⁹ Národní shromážděním a vyšel s konečnou platností ve sbírce zákonů 19. prosince 1945. Tato přijatá právní norma stanovila ve svém prvním ze čtrnácti článků to, že předpisy, které byly přijaty v době nesvobody, tedy po 29. září 1938, nejsou součástí československého právního řádu. Díky tomuto dekretu byla tedy zajištěna právní kontinuita s tzv. První republikou. Výjimku tvořil článek číslo dvě, který stanovil, že lze použít i právní normy z doby nesvobody, ale jen když neodporují československé ústavě z roku 1920. Bylo tak na správních úřadech a především soudech, aby jednotlivé případy posuzovaly právě touto optikou. V oblasti trestního práva nebylo možné právní předpisy z logických důvodů použít, a byly prohlášeny za nicotné, pokud ovšem nebylo trestní jednání nezákonné i podle československého trestního zákoníku. K jednoduchosti celého systému nepřispěl ani fakt, že pokud někdo spáchal trestný čin, za který byl v době nesvobody odsouzen a tento čin se jevil jako trestný i podle československého zákoníku, nicméně mohl přispět k osvobození země, měl tento pachatel nárok na přezkoumání rozsudku. V odstavci číslo tři je potom zmíněn institut Veřejného žalobce, který měl za úkol přezkoumat uvěznění pachatele, pokud se dozví, že nastaly výše zmíněné okolnosti. V neposlední řadě třináctý článek stanovuje, že vláda Československé republiky určí, které úřady budou nadále pokračovat ve své činnosti a které bezprostředně odevzdají své záležitosti do rukou místně příslušného soudu.¹¹⁰

Konkrétních kontur nabyla organizace soudní správy díky dalšímu dekretu prezidenta republiky č. 79/1945 Sb. o zatímní úpravě soudnictví v České a Moravskoslezské zemi z 19. září 1945. Tímto dekretem byl stav soudnictví obnoven v podobě před podepsáním Mnichovské dohody s menšími úpravami v jurisdikci některých obvodů krajských a okresních soudů. Dekret také jednoznačně definoval postup československých soudů v případech, kdy trestní kauza byla již projednávána německou justicí bývalého Protektorátu. Takový postup musel být stanoven, neboť z logických důvodů byly německé soudy plošně zrušeny.¹¹¹

¹⁰⁹ Ratihabice (lat. ratihabito, z ratus = pevný + habere = mít) je dodatečné potvrzení platnosti určitého úkonu nebo právního předpisu.

¹¹⁰ Prokop DRTINA, *O soudcovské nezávislosti, lidovém soudnictví a jiných časových otázkách československé Justice*, Praha 1946, s. 22.

¹¹¹ Zdeňka, HLEDÍKOVÁ-Jan JANÁK-Jan DOBEŠ, *Dějiny správy v českých zemích. Od počátku státu do současnosti*. Praha 2007, s. 457.

Rok 1945 přinesl do československého soudnictví novou otázku. Byla to otázka tzv. retribuční.¹¹² Tato naléhavá potřeba vypořádání se s nedávnou minulostí probíhala na území Československa (vzhledem k dějinnému vývoji) do značné míry odlišně. Díky povaze této práce se však slovenskou částí republiky blíže zabývat nebudeme. V západní části republiky probíhaly retribuční z dekretu prezidenta republiky č. 16/1945 o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomocníků a o mimořádných lidových soudech z 19. června 1945. V neposlední řadě je třeba zmínit význačné právní úpravy, které determinovaly vývoj justice po roce 1945. Byly to tyto tři prezidentské dekrety: č. 17/1945 Sb. z 19. června 1945 o Národním soudu, č. 138/1945 Sb. z 27. října 1945 o potrestání některých provinění proti národní cti (tzv. malý retribuční dekret) a také dekret č. 137/1945 Sb. z 27. října o zajištění osob, které byly považovány za státně nespolehlivé v době revoluce.¹¹³

V případech retribuční byla nadána justice dvěma orgány, a sice Národním soudem a soudy mimořádnými lidovými. Zde opět existuje rozdíl se Slovenskem, kde měl Národní soud pouze postavení soudu trestního, oproti České straně, kde byl nadán nejen pravomocemi trestního soudu, nýbrž i plnil funkci čestného soudu. Národní soud tvořil senát sedmi členů, kde předseda byl profesionální soudce a zbytek osazenstva jmenovala vláda a na Slovensku předsednictvo SNR.¹¹⁴ Národní soudy měly za úkol řešit trestní kauzy hlavních představitelů Protektorátu a Slovenského státu.¹¹⁵

Druhým nástrojem retribuční byl Mimořádný lidový soud. Primárně byla jeho jurisdikce u krajských soudů, kde lidové soudy vznikaly, nicméně mohly zasedat kdekoliv v obvodu jejich působnosti. Tyto Mimořádné lidové soudy dostávaly logicky lví podíl retribuční agendy. Jednaly ve dvou verzích složení senátu. První užší verze byl senát tříčlenný, kde předseda byl profesionální soudce a dva soudci z lidu, nebo v širší verzi, kde byl senát pětičlenný, zde byl opět předseda profesionální soudce a zbytek osazenstva soudci z lidu. Lidoví soudci byli vybíráni podle evidence u okresních národních výborů.¹¹⁶

¹¹² Z lat. retributio = odměna, odplata, viz Július ŠPAŇÁR-Jozef HRABOVSKÝ, *Latinsko slovenský, slovensko latinský slovník*, Bratislava 1983, s. 525.

¹¹³ Zdeňka, HLEDÍKOVÁ-Jan JANÁK-Jan DOBEŠ, *Dějiny správy v českých zemích. Od počátku státu do současnosti*. Praha 2007, s. 457.

¹¹⁴ SNR = Slovenská Národní rada

¹¹⁵ Zdeňka, HLEDÍKOVÁ-Jan JANÁK-Jan DOBEŠ, *Dějiny správy v českých zemích. Od počátku státu do současnosti*. Praha 2007, s. 457-459.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 458.

Po roce 1945 zaznamenala justice větší množství změn. Jmenujme například vznik nové organizace vojenských soudů, či zpřesnění a vymezení pravomoci porotních soudů. Kromě závažných trestných činů (sazba odnětí svobody minimálně pět let), dostaly porotní soudy nově do pravomocí také *zločiny a přečiny svědčící o snaze pachatele ovlivnit uspořádání veřejných věcí*. Porotní soudy se sestávaly ze dvou částí. První byl soudní sbor, který tvořil předseda a dva další členové a druhou, kterou reprezentovala dvanáctičlenná porota. Tito porotci museli splňovat náležité předpoklady stanovené zákonem a byli vybíráni ze seznamů.¹¹⁷

Rapidní změnu v souvislosti s dějinným vývojem přinesl do soudnictví Československé republiky rok 1948. Nositeli této změny byl primárně zákony č. 319/1948 Sb. o zlidovění soudnictví, v jehož souvislosti vyšel zákon č. 320/1948 Sb. o organizaci krajských a okresních soudů. Soudní hierarchie dostala výraznou změnu, neboť byly zrušeny zemské soudy a obvody okresních a krajských soudů přesně kopírovaly obvody okresních a krajských výborů. Výše popsané zákony přinesly do soudnictví Československé republiky dosud nepoznaný prvek laicizace a sjednotily a zjednodušily organizaci soudní správy.¹¹⁸

2.3.2 Okresní lidový soud a jeho součásti

Okresní lidový soud pravděpodobně zahájil svou činnost již bezprostředně po druhé světové válce, jak dokládá vzpomínka místního Němce *Mathhiase Krebse*, který zhruba měsíc po osvobození 26. května 1945 byl zatčen a odeslán právě do budovy mikulovského soudu, kde byl krutě vyslýchán místními osvoboditeli.¹¹⁹ Dochované archivní záznamy soudu po válce začínají v podstatě až od roku 1946 v souvislosti se žádostí ze dne 6. listopadu 1946 předsedovi ÚRO¹²⁰ Antonínu Zápotockému o povolení vzniku organizace ROH¹²¹ zaměstnanců soudu. Spolek ROH s názvem Svaz zaměstnanců justiční a právní služby – závodní skupina Okresní soud, byl souhlasem Zemského

¹¹⁷ Tamtéž, s. 459.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 459.

¹¹⁹ Kolektiv autorů, *Vzpomínky na vyhnání německy mluvících obyvatel z Mikulovska 1945-1946*, Postfach 2016, s. 93-91.

¹²⁰ Ústřední rada odborů.

¹²¹ Revoluční odborové hnutí.

národního výboru v Brně vytvořen 15. listopadu 1946. Na valné hromadě konané z neznámých příčin až 30. ledna 1947 bylo zvoleno vedení spolku, které ilustruje složení soudu jako takového:¹²²

Předseda spolku	Dr. Vladislav Vrtek (soudce)
Místopředseda spolku	Vojtěch Pazderka (soudní kancelářský revident)
Jednatel	Bedřich Komárek (soudní podúředník)
Pokladník	František Slaný (soudní kancelářský revident)

Samotná budova soudu stávala od dob Rakouska-Uherska na náměstí (v této době ještě Masarykově, od roku 1952 Fučíkově) č. 163. Součástí objektu jsou dodnes patrné podzemní zděné kobky.¹²³

Původním záměrem práce bylo na tomto místě popsat vývoj a fungování soudní správy na Mikulovsku. Po rozboru archivních fondů ONV Mikulov, do kterého spadá i část Okresní prokuratura bylo zjištěno, že archivní materiál se dochoval značně torzovitě a obsahoval konvolut spisů, které se nedaly použít při zpracování vývoje. Archivní fond pouze obsahoval soupisy běžné agendy, ze kterých nebylo možné rekonstruovat ani počátky soudnictví ani jeho personální obsazení (s výjimkou záznamů o založení ROH pracovníků v justici). Vzhledem k tomu, že autor neprovedl tzv. předvýzkum, byly tyto skutečnosti zjištěny až při zpracování. Po rozhovorech se zaměstnanci Státního okresního archivu Břeclav se sídlem v Mikulově byla tato skutečnost potvrzena. Archiválie, které měly sloužit k poznání vývoje soudnictví na okrese Mikulov nelze nahradit jiným fondem.

¹²² SoKA Břeclav se sídlem v Mikulově, f. Okresní soud (1946-1949), inv. č. 804, fol. 18.

¹²³ Státní okresní archiv Břeclav se sídlem v Mikulově (dále SOkA Břeclav se sídlem v Mikulově), fond (dále f.) f. ONV Mikulov, inventární číslo 804 (dále inv.č.), karton (dále kart.) 18.

3. Kriminalita na Mikulovsku v letech 1950 až 1960

Mikulovsko se potýkalo v nové historické éře s mnoha problémy. Většina z nich pokračovala kontinuálně už z předchozího období. Výjimku tvořily kriminální činy, které se svou povahou dotýkaly socialistického zřízení republiky.

3.1 Vývoj okresu Mikulov po roce 1950

Poválečný rozvoj Mikulovského okresu se nesl v duchu konsolidace poměrů, jak sociálních, tak hospodářských. Samotné město Mikulov se na základě voleb v roce 1946 stalo bez nadsázky řečeno výkladní skříní socialismu, neb právě kandidátní listina KSČ zde v drtivé většině vyhrála.^{124, 125} Jak již bylo zmíněno v předchozích kapitolách sociální a národnostní skladba obyvatelstva se kompletně vyměnila. Kromě odsunutých Němců zmizely z okresu také zbytky přeživších Židů, Chorvatů (primárně „chorvatské“ obce v západní části okresu – Jevišovka, Dobré Pole a Nový Přerov)¹²⁶. Reemigranti a noví usedlíci byli počátkem 50. let často nespokojeni s majetky, které osidlovali, což se dávalo do souvislostí s potencionální korupcí a klientelismem nových kádru při MNV a ONV. Frustrace a hněv se pak dost často obracely proti zbytkům starousedlíků, kteří pak byli nuceni opustit své domovy. Zmiňovaná „očista“ pohraničí se však nezastavila jen u výše zmiňovaných kategorií osob. Z okresu musel odejít každý, kdo se nějak zprotivil komunistické moci, byl nepohodlný nebo se zkrátka nehodil do konceptu socialistického a bezpečného pohraničí, notabene u státní hranice se západní imperialistickou zemí. Z regionu byly také na Slovensko vystěhovány některé Romské rodiny, které byly dle dobových záznamů „živly nespolehlivé a pro pohraničí nevhodné.“¹²⁷

Podle historika Václava Richtera nedokázaly správní komise ONV a MNV zvládnout nesmírné množství úkolů, které se na ně v poválečné době a potažmo až do poloviny 50. let nahrnulo. Hospodářství celého regionu se začalo v podstatě vyvíjet velmi živelně. Toto

¹²⁴ V „chorvatských“ obcích Jevišovka, Drnholec a Dobré Pole utrpěli komunisté drtivou porážku.

¹²⁵ Miroslav SVOBODA (ed.), *Mikulov*, Praha 2013, s. 239-240

¹²⁶ Chorvatské obyvatelstvo bylo jako nespolehlivé kompletně vystěhováno v roce 1948. Od roku 1990 se pravidelně v obci Jevišovka pořádá akce s názvem *Kiritof* (lidová, hodová zábava), kam se sjíždějí vystěhovaní občané a jejich potomci.

¹²⁷ Miroslav SVOBODA (ed.), *Mikulov*, Praha 2013, s. 239-240.

bylo dáno několika faktory. Kromě zmiňované migrace obyvatelstva, to bylo hlavně obrovské množství konfiskované půdy a živností, které potřebovaly nové národní správce – majitele.¹²⁸

Pokud však nového správce taková živnost dostala, neznamenal to automaticky, že je „problém“ vyřešen. Což dokazuje příklad mikulovského Svatopluka Fanty, který získal do držení koloniál a při po únorových čistkách v roce 1951 byl jako nekalý živel odsunut.¹²⁹

Lidé, kteří se sestěhovali do regionu Mikulovsko, tak většinou činili za vidinou bohaté úrodné půdy a přicházeli z krajů, kde často nepatřili ke společenským elitám a vidina vlastního majetku se stala velmi přitažlivou. Byla to také atraktivita bohatých lánů plodné Jižní Moravy, která nutila příchozí spokojovat se se stále menšími přídělky půdy, které svou výměrou odporovaly pozemkové reformě. Po většinou se z nich pak stali drobní až střední rolníci, jistotou je však fakt, že příliš nezbohatli. Faktory absence regionální hrdosti a lehce nabytého majetku pak hrály význačnou roli při příklonu novousedlíků ke KSČ a její politice. Smutným příkladem jsou skupiny reemigrantů z řad tzv. Volyňských Čechů, kteří ve vlasti svých předků volili únik před socialistickými experimenty v Sovětském svazu.

Kdysi málo zastoupené vrstvy dělnictva a měšťanstva v podstatě zmizely úplně a celý region se jevil spíše jako zemědělský a málo rozvinutý. Samotné centrum, město Mikulov se v průběhu 50. let potácelo někde mezi městem a vsí.¹³⁰ Bývalé podniky a závody mikulovských Němců po válce neobnovily svou činnost.¹³¹

Zanikla tak například mikulovská tiskárna s dlouholetou tradicí, ve které se až do roku 1940 tiskly mikulovské noviny *Nikolsburger Wochenschrift*, Rochlederova továrna na tmel, barvy a laky, elektro závod Hermanna Hageho, či dvě cihelny. Podniky, které měly „štěstí“ a přežily válku a následná léta byl hlavně významný podnik již zmiňovaného Rochledera na výrobu kufrů, který již v dobách první republiky zaměstnával na 80

¹²⁸ Václav RICHTER (ed.), *Mikulov*, Brno 1971, s. 260.

¹²⁹ Miroslav SVOBODA (ed.), *Mikulov*, Praha 2013, s. 240.

¹³⁰ Což dokládá také fakt, že v mnoha případech řešila správa města delikty spojené s volně pobíhajícími kusy hovězího dobytka, vepřů a drůbeže.

¹³¹ Miroslav SVOBODA (ed.), *Mikulov*, Praha 2013, s. 240.

zaměstnanců. Byl z něj vytvořen závod Dekva a později Kazeto. Jednou z dalších firem této kategorie byla továrna Ferdinanda Langeho vyrábějící zemědělské stroje. Ta se transformovala do podoby závodu Parvenou, později Omnia, Todoza až se z ní nakonec stalo družstvo Jihokov. Významným zaměstnavatelem žen se stala pletárna, která se v průběhu 50. let přestěhovala do Mikulova z obce Perné a přejmenovala se na výrobní pletařské družstvo Družena.¹³²

To, co však dodnes dělá jižní Moravu jižní Moravou je přítomnost tradice vinařství a vinohradnictví. Na pozemcích a z majetků německých obchodníků s vínem, družstev a velkostatkářů se začaly už od roku 1945 konsolidovat v Družstevní vinařské podniky okresu Mikulovského, tedy přímého předchůdce dnešního Vína Mikulov a.s. Základem pro jejich majetek a možnou výrobu byly převážně statky a pozemky velkostatkáře Alexandra Ditrichštejna, obchodníků Teltschera, Hussnika a dalších. Družstevní podniky samotné postupem času získávaly majetky také v okolních vsích například velmi rozměrný sklep v Březí u Mikulova¹³³, Dolních Dunajovicích, Pavlově a jinde. Od roku 1952 byla k podnikům také přidružena výroba v tehdejší době velmi oblíbeného a známého sektu s ikonickým názvem Venuše.¹³⁴

Novousedlíci v celém regionu spadali v drtivé většině do kategorie zaměstnanců, neboť malé přiděly půdy a pozdější kolektivizace znemožnila vytvoření prakticky čehokoliv jiného. Obyvatelé se tak stali opět příslušníky zemědělského proletariátu, tedy statusu, kterému se přestěhováním do okresu chtěli všemožně vyhnout.¹³⁵

Dalším přirozeným centrem okresu bylo město Valtice, které potkal ohledně řešení německé otázky stejný osud jako Mikulov. Po osvobození města zůstalo na jejich území 2.200 osob německé národnosti. Po všech odsunech pouze 71 osob. Novoosídlenci nejčastěji přicházeli ze slováckého Podluží a z východních částí dnešního okresu Břeclav, dále pak z Uherskohradištska a ze Slovenska. Valtice měly a dodnes mají ryze zemědělský charakter, a tak počátek 50. let znamenal hlavně vytvoření JZD. Družstvo, které vzniklo již v roce 1950 a od samého počátku mělo 33 členů, hospodařilo

¹³² Václav RICHTER (ed.), *Mikulov*, Brno 1971, s. 260-261.

¹³³ Podle výpovědi pamětníků tento sklep poté sloužil i při nácviu Civilní obrany jako útočiště dětí z nedaleké základní školy.

¹³⁴ Václav RICHTER (ed.), *Mikulov*, Brno 1971, s. 261.

¹³⁵ Miroslav SVOBODA (ed.), *Mikulov*, Praha 2013, s. 240.

na ploše 651,57 ha. Pod vedením předsedy Josefa Foukala byly poměrně rychle vytvořeny vhodné podmínky technologického rázu a vystavěny kravíny. I přes počáteční slibný rozjezd se potýkalo družstvo s různými problémy, a tak v roce 1957 bylo přičleněno ke Šlechtitelské stanici, která se sloučila i s největším valtickým zemědělským podnikem Statním statkem. Na území Valtic se nenacházel žádný průmyslový podnik, což podporuje výše zmíněnou tezi o ryze zemědělském charakteru místa.¹³⁶

Valtice byly v minulosti velmi důležité pro celý okres, a to z důvodu existence nemocnice, která měla dlouhou tradici. Historie valtické nemocnice sahá až do roku 1605, kdy ji založil otec Cassinetti představitel řádu Milosrdných bratří, kteří přišli do Valtic, jako prvního místa severně od Alp, na pozvání Karla I. z Lichtenštejna. Špitál sloužil okolí ve všech pohnutých dobách naší historie. Nemocnice velmi utrpěla v době bezprostředně po druhé světové válce, kdy odstupující armáda odnesla téměř všechno vybavení. To bylo nahrazeno z výbavy sovětské armády, která si uvědomovala důležitost instituce. Po roce 1948 se budova stala plně funkční a vybavenou, což se v praxi osvědčilo při železničním neštěstí 22. prosince 1950 u nedalekého Podivína.¹³⁷ Nemocnice zvládla během 13 hodin ošetřit 51 těžce zraněných osob. V průběhu 50. let stát investoval do budovy nemalé prostředky. Postupně tak byla vybudována biochemická laboratoř, přestavěn operační sál, vznikla interní ambulance a mnoho jiného. Valtice tak nejednou dokázaly, že jsou nenahraditelnou a nepostradatelnou součástí celého regionu.¹³⁸

Okres Mikulov si po celou svou existenci uchoval ráz zemědělského vinařského území, které v podstatě až na výjimky trvá do dnešních dob. Svou svébytnost ztratil při reorganizaci státní správy v roce 1960, která upravila množství krajů a přesně stanovila, kolik a jaké okresy jednotlivé kraje budou obsahovat. Politický okres Mikulov tak byl z rozhodnutí vlády a zákonodárců Československé socialistické republiky Zákonem o územním členění státu č. 36 / 1960 Sb. sloučen se sousedním okresem Břeclav.¹³⁹

¹³⁶ Metoděj ZEMEK (ed.), *Valtice*, Brno 1970, s. 137-143.

¹³⁷ Rychlík najel v plné rychlosti do plně obsazeného autobusu.

¹³⁸ Metoděj ZEMEK (ed.), *Valtice*, Brno 1970, s. 137-143.

¹³⁹ Zákon č. 36/1960 Sb., *zákon o územním členění státu*.

3.2 Geneze kriminality na okrese Mikulov 1950 až 1960

Organizace SNB po roce 1949 dostala změn, které upravovaly strukturu instituce jako takové. V první řadě je třeba zmínit vydání zákona č. 286/1948 Sb. o národní bezpečnosti ze dne 21. prosince 1960, který charakterizoval SNB jako výkonný orgán Ministerstva vnitra, krajských a okresních NV. „SNB uváděn jako jednotný a vojensky organizovaný sbor, zajišťující ochranu lidově demokratického zřízení, střežení státní hranice, zajišťování bezpečnosti osob a majetku a udržování veřejného pořádku.“¹⁴⁰ V souvislosti se správní reformou a zřízením 13 krajů, zanikly z pochopitelných důvodů ZNV (Zemské národní výbory) a v zájmu zachování funkčnosti organizace byly vytvořeny při KNV (Krajský národní výbor) v rámci tzv. bezpečnostních referátů krajská velitelství Národní bezpečnosti. Velitele takového krajského velitelství jmenoval ministr vnitra a byl podřízen krajskému referentu bezpečnosti. Krajský velitel měl z titulu své funkce na starost hladké fungování jemu podřízených nižších útvarů SNB, jejich výcvik, kázeň, personálie, právní a hospodářskou agendu. Jako dozorový orgán byl určen právě již zmiňovaný krajský bezpečnostní referent. Důležitým mezníkem bylo také zřízení tzv. pohotovostních oddílů krajského velitelství, zřídka kdy zřizovaných i při okresních velitelstvích.¹⁴¹

Trestní skutky let 1950-1960 se nám dochovaly jako situační zprávy oboru trestní agendy správní, které byly zasílány z trestní komise při ONV Krajskému národnímu výboru referátu III., tedy oddělení, které mělo v gesci trestní agendu. Po Vítězném únoru 1948 prošel trestní řád Československé republiky značným reforem, ve které právě signifikantní byl vznik lidově demokratického zřízení a vůdčí úloha strany.¹⁴²

Již ze zápisu zprávy z 5. listopadu 1950 je patrné, že nové trestní právo muselo být rozšířeno mezi předsedy MNV. Tohoto úkolu se zhostili soudci okresního soudu v Mikulově a proškolili předsedy MNV z Valtic, Hrušovan n. Jevišovkou a samotného Mikulova. Samotné jednání Trestní komise dostala institucionální a kodifikovanou podobu právě v tomto roce. Zasedání mělo následující průběh:

¹⁴⁰ Pavel MACEK – Lubomír UHLÍŘ, *Dějiny policie a četnictva IV., Československo 1945-1989*, Praha 2011, s. 44.

¹⁴¹ Tamtéž, s. 44.

¹⁴² SoKA Břeclav se sídlem v Mikulově, f. ONV Mikulov, inv. č. 363.

- 1) Předseda zahájí jednání s obviněným (zjištění osobních údajů).
- 2) Zpravodaj přednese obvinění.
- 3) Předseda se znovu dotáže obviněného, zda rozuměl obžalobě.
- 4) Následuje samotné líčení (dotazy předsedy, komise a zpravodaje).
- 5) Mezitím zjišťuje předseda další informace (zda je obviněný člen JZD apod.).
- 6) Následuje tajná porada.
- 7) Obviněný uslyší rozsudek.

V případě roku 1950 se Trestní komise nejvíce zabývala neoprávněnými vstupy do pohraničního pásma, což se dělo opakovaně. Senát komise několikrát poukazoval na fakt, že vystěhování provinilců do vnitrozemí je značně neproveditelné kvůli absenci náhradního ubytování. Dalším velkým problémem, který se ostatně táhne Mikulovskem jako stříbrná nit' už od roku 1945, byl démon alkoholismu. Víno bylo ve vnitrozemí značně nedostatkové a luxusnější zboží, a tak nově příchozí velmi často propadali právě nadměrné konzumaci, se kterou se pojily obrovské problémy. Tady bych rád zmínil signifikantní příklad nejmenovaného hostinského, který řídil v značně podnapilém stavu. Komise tomuto muži nejenže udělila pokutu ve výši závratných 30 000 Kčs, odebrala na jeden rok řidičské oprávnění, ale dokonce odstavila automobil také na jeden rok. Zpráva za rok 1950 se také detailněji věnuje mnohemu porušování požárních předpisů. Dělník, který se vyhnul své povinnosti hasit požár, byl pokutován, a dokonce zveřejněn na vývěsce MNV (z důvodu vytvoření exemplárního případu). Kromě již zmiňovaného trápil okres podobně jako ve 40. letech problém se „šmelinou“ všeho druhu. Tento problém nebyl ve sledovaném období dostatečně vymýcen. Za předražování masa a následnou šmelinou byl bývalý mikulovský živnostník a vedoucí masny odeslán do Brna k TNP (Trestní nápravní tábor, dále jen TNP).¹⁴³ V prosinci 1950 zadržela hlídka SNB mladistvého sirotka polské národnosti Jana Šolaryho, který dobovou terminologií byl duševně méněcenný a od roku 1945 se toulal po okrese bez jakéhokoliv zaměstnání. Jan Šolary byl umístěn pro svůj duševní stav do ústavu v Břežanech. Komisaři ve zprávě nadále uvádějí, že významně klesl počet přestupků, které se týkaly nedodání stanovených

¹⁴³ Tamtéž.

zemědělských plodin. Oproti roku 1949, kdy bylo evidováno 3 870 případů, bylo to v roce 1950 pouze 520.¹⁴⁴

V roce 1951 získala komise nové složení, neboť stávající se nemohla kvůli kumulaci funkcí nadále scházet.¹⁴⁵ Složení komise bylo následující:¹⁴⁶

Předseda	Benedikt Závada (bezpečnostní referent)
Místopředseda	Ladislav Kvapil (zemědělský referent ONV)
Člen	Jan Vyhnálek (poručík armády)
Člen	Jan Hykš (rolník, člen JZD)
Člen	Jaroslav Kopecký (zaměstnanec ONV)
Člen	František Krohňák (dělník)
Člen	Jan Tesař (dělník, potravinové družstvo Lahoda)

V prvním kvartálu roku 1951 se trestní komise zabývala jedním vážným přečinem proti trestnímu řádu. Byl to neoprávněný prodej vína dolnodunajovických výrobců do pohostinských podniků města Brna. Závažnost dokresluje také fakt, že na jednání s provinilci byli pozváni i zástupci brněnského KNV, kteří měli být mikulovskou komisí proškoleni na rychlejší a lepší odhalování těchto hospodářských deliktů. Problémem nadále zůstávala mládež, která svým nepřístojným chováním narušovala poklidné soužití. Ilustrativní je případ dvou hornických učňů, kteří vulgárně pokřikovali na místního „pokrokového“ kněze. Archivní záznamy však mlčí o tom, kde se měl tento pokrokový kněz nacházet. Byla jim nařízena pracovní terapie v JZD, kde si měli odpracovat 20 hodin. Letní měsíce přinesly dva závažnější přečiny. Za prvé to byl případ dělníka Kotase z Perné, který byl několikrát trestán za drobné krádeže a potulku. Pro své opilství nesčetněkrát nepřišel do práce, a když už se v práci objevil, tak i tam popíjel alkohol, zároveň vyhledával společnost prostitutek. Druhý případ je neméně závažný, šlo o rolníka Jaroše, který neplnil předepsané úkony v JZD a za úplatu oral se svým povozem soukromníkům. Rolník Jaroš bytem v Březí, také svými reakcionářskými řečmi bojoval proti budování socialismu ve zmíněné obci. Oba muži byli odesláni do TNP Brno. Dle záznamů se na okrese rozmohly černé porážky vepřů, které začaly tvořit ne zrovna marginální problém. Trestní komise také naplánovala veřejné zasedání v obci Břežany,

¹⁴⁴ SoKA Břeclav se sídlem v Mikulově, f. ONV Mikulov, inv. č. 501.

¹⁴⁵ V jakém složení byla komise před rokem 1951, se nedochoval archivní záznam.

¹⁴⁶ SoKA Břeclav se sídlem v Mikulově, f. ONV Mikulov, inv. č. 363.

kde rolník Liška porazil býka a maso chtěl šmelinou rozprodat. Aby obešel stanovené dávky, chtěl odvést čerstvě narozeného býka, kterého nepřihlásil k odvodům. Obec Břežany se objevovala několikrát jako obec s nesplněnými dávkami. Domovní prohlídky několik metráků nepřiznaného obilí a další provinění. Tady bych rád uvedl případ rolníka Antonína Bače, u kterého domovní prohlídka objevila obilí, 200 kg mouky, nepřiznaný šrotovník, a dokonce blíže neurčené množství střelného prachu. Obviněný za tento trestný čin dostal pokutu 30 000 Kčs a dva měsíce nepodmíněně v TNP Brno. Posledním závažným případem tohoto roku byla causa rolníka Mahdala, který utekl od přidělené půdy v Hevlíně a začal pracovat v průmyslu. Přidělený pozemek tak ležel ladem a Mahdal se odmítl i přes několikeré výzvy vrátit zpátky. Před trestní komisí se choval neurvale a ta musela přistoupit k drastické pokutě 50 000 Kčs a donucení k návratu.¹⁴⁷

Rok 1952 se nesl v podobném duchu. Nejčastějším přečinem bylo nedodání stanoveného počtu zemědělských plodin a živočišných produktů. V několika případech dokonce došlo k pančování sádla syrovými bramborami. Černé porážky nedokázalo představenstvo okresu i přes mnohdy drakonické tresty vymýtit. Díky zakládání JZD v sídlech regionu téměř vymizeli soukromě hospodařící rolníci, neboť předepsané dávky byly něj značně diskriminační. Komise tedy uznala, že trestnost těchto rolníků (nesplnění dávek) rapidně klesla, v letech předchozích byl trestán skoro každý samostatně hospodařící rolník.¹⁴⁸ Poslední kvartál roku 1952 se vyznačoval krádežemi v JZD, nedodanými dávkami, a hlavně známým problémem, alkoholismem a s tím spojené rvačky a lehké ublížení na těle.¹⁴⁹

V prvním čtvrtletí následujícího roku bylo důležité z hlediska přednášky nového předsedy Josefa Šnejdárka neplničům předepsaných dávek. Školení konané 29. března 1953 ovšem kýžený výsledek nepřineslo. V souvislosti se zvolením nového prezidenta Antonína Zápotockého bylo v tomto roce přistoupeno k amnestii méně závažných trestných činů. Konkrétně v okrese Mikulov bylo zastaveno 296 probíhajících případů, 542 jich bylo omilostněno a byly odepsány pokuty za 1 142 030 Kčs.

Rok 1954 ukázal, že vleklé problémy okresu nemají konce, i když se zdá, že je toto období enormnější v násilnostech. Novým zákonem 102/53 Sb. se rozšířily MNV jeho

¹⁴⁷ SoKA Břeclav se sídlem v Mikulově, f. ONV Mikulov, inv. č. 501.

¹⁴⁸ Tamté kart. 287.

¹⁴⁹ Nutno dát patrně do souvislosti s vinařskou kampaní a listopadovým mladým vínem.

pravomoci a obsah zákona také myslel na výchovnou funkci, přibylo například veřejné pokárání jako forma trestu.¹⁵⁰ Příkladem budiž případ účetního ČSSS¹⁵¹ v Drnholci, který fyzicky napadl jeho zaměstnankyni, nebo případ dvou osob, které odmítaly nastoupit žňovou hlídku. V obou případech byla jména zveřejněna v místních novinách, což bylo pokládáno za dostatečný trest. S mnohdy přísně a nespravedlivě stanovenými dávkami došla trpělivost volně hospodařícím rolníkům v Litobratřicích a Břežany. Úředníky, kteří přišli vybrat předepsané, napadly vidlemi, klacky a vědry s vodou. Celý případ byl předán Okresní prokuratuře k přísnému potrestání. Opět se množily krádeže na polích JZD, které se nedařilo vyšetřit. Již výše zmíněné násilnosti se projevíly také v Milovicích, kde se na návsi v nočních hodinách zbili funkcionáři MNV.¹⁵²

Následující rok 1955 znamenal pro okres v podstatě totožné přečiny proti trestnímu řádu Československé republiky. Obsahově dost připomínaly léta předcházející. Trestní komise opět řešila převážně nedodané dodávky živočišných a zemědělských produktů. Zajímavý je rok 1956, ONV vyhlásil boj proti alkoholismu a přečinů s ním spojených. Funkcionáři společně s doktory konali na území celého okresu osvětové přednášky o škodlivosti nestřídmé konzumace alkoholu s nejrůznějšími názvy jako například „Zdravé srdce“ apod. Rapidně vzrůstající počet případů spojený s přečiny výtržnictví byl v této době alarmující. Osvětové činnosti se dočkali i vedoucí různých hospod, restaurací a vináren¹⁵³.

V následujícím kalendářním roce 1957 proběhlo několik významných trestných činů. Začaly se množit verbální útoky proti lidově demokratickému zřízení, za které bylo odsouzeno několikaměsíčním vězením 16 osob. Celkově 5 osob bylo dopadeno a odsouzeno pro přečin pokusu o nedovolené překročení státní hranice. Zajímavostí zůstává veřejný proces s řidičem benzínové cisterny Pospíšilem, který v opilosti naboural a téměř kompletně zničil, ubikace pro brigádníky při ČSSS. Posledním otřesným případem (o kterém se podrobněji budu zmiňovat) je zavraždění čerstvě narozeného lidského plodu Markétou Malotovou z Klentnice.¹⁵⁴

¹⁵⁰ SOkA Břeclav se sídlem v Mikulově, f. ONV Mikulov, inv. č. 501.

¹⁵¹ Československé státní statky.

¹⁵² Tamtéž.

¹⁵³ Tamtéž.

¹⁵⁴ Tamtéž.

V roce 1958 z neznámé příčiny vzrostl počet pohlavních zneužití. Vládnoucí funkcionáři si to vysvětlovali malou osvětou a nedostatkem kulturního dění, kdy především mládež kolem patnácti let experimentuje. Kromě toho opět nastupuje problém s násilím spojeným s konzumací alkoholu, a tak se opět shledáváme s ublíženými na zdraví, výtržnostmi a rušením nočního klidu.¹⁵⁵

Oproti předcházejícímu roku opět vrostla, byť ne rapidně, kriminalita na okrese. V důsledku opilosti došlo za první pololetí k 3 rvačkám, 22 ublížením na zdraví a 4 pohlavních zneužitím mladistvých. Znovu zplnomocněnci okresu obcházeli vedoucí pohostinství a znovu jim ukládali, že nemají nalévat mladistvým, podnapilým osobám a řidičům. V druhém pololetí se podle hlášení Trestní komise rapidně zvedla oznamovací povinnost obyvatel a ti tak přestali trpět převážně opilé řidiče a nevhodně se chovající mládež na místních zábavách.

Sledované období končí záznamy z roku 1959. Archivní materiál neobsahoval dále rok 1960, a to patrně z toho důvodu, že zanikl okres Mikulov, který jak už bylo výše uvedeno, splynul při reorganizaci krajů s okresem Břeclav.¹⁵⁶

3.3 Ilustrační trestní kauzy v kontextu Okresní kriminální úřadovny

Následné trestní kauzy byly vybrány na základě své jedinečnosti, či brutality a posloužily tak k dokreslení trestnosti na okrese Mikulov. Popis kauz vychází z vyšetřovacích spisů a kvůli autentičnosti jim byl ponechán původní jazyk a styl zápisů.

Zavraždění novorozence matkou

Otřesný případ zavraždění novorozeněte se udál v obci Klentnice 18. dubna 1956. Markéta Malotová rozená Maňurová se narodila 8. ledna 1935 v rumunském Valea Ungurului a v deseti letech se jako reemigrant vrátila s rodiči do Československa. Do roku 1955 působila v okrese Kaplice v obci Janice, kde pracovala jako dělnice. Tady se potkala se svým budoucím manželem zemědělcem Dominikem Malotou z Klentnice.

¹⁵⁵ Tamtéž.

¹⁵⁶ SOKA Břeclav se sídlem v Mikulově, f. ONV Mikulov, inv. č. 501.

Svému budoucímu manželovi nezmínila, že v době sňatku je již asi v pátém měsíci těhotenství. Krátce po svatbě mu sice sdělila, že je těhotná a manžel tento fakt dle vlastní výpovědi velmi kvitoval. V dubnu 1956 Malotová překvapena blížícím se porodem neulehla a nezavolala ani doktora. Manžel v té chvíli nebyl doma, doma byl pouze manželův dědeček Josef Feda, který byl již pokročilého věku. Malotová ve svědecké výpovědi uvádí, že se chtěla plodu zbavit i ve dnech před porodem, kdy i přes pokročilý stav těhotenství seskakovala z větší výšky z vozu v domnění, že si tak způsobí potrat. Odmítla i předchozí rady švagrové Markity Malotové, aby vyhledala v průběhu těhotenství lékaře, neboť se bála, že lékař prozradí, že je těhotná delší dobu, než uvedla po sňatku svému manželovi. Dne 18. dubna 1956, když přišly na obviněnou porodní bolesti, odešla na venkovní sociální zařízení, kde dle svých slov setrvala asi hodinu a porodila. Zdravou holčičku ihned po porodu zardousila a tím usmrtila. Tělo novorozeněte hodila do záchodu a přikryla hnojem. Když vyšla zkrvavená z toalety přinesl ji navrátilší muž lavor s vodou a čisté oblečení, protože mu oznámila, že potratila. Manžel se jal shánět telefon u některého ze sousedů, když potkal Františka Jandu, který shodou okolností věděl, že doktor Martínek je ve vsi. Po předběžné kontrole poslal doktor pro Malotovou sanitní vůz, který ji odvezl do nemocnice ve Valticích. Kde byla ošetřena a odkud se po prvních šetření pokusila utéct. Šetřením a následnou pitvou novorozeněte bylo zjištěno cizí zavinění, zaškrcení a udušení dítěte. Markéta Malotová dle znaleckého posudku byla negramotná se sníženou inteligencí, duševně silně zakřiknutá introvertní povahy. V domácnosti a práci postrádá jakoukoliv invenci, udělá jen to, co se jí řekne a pojmy jako národní, či politické uvědomění v podstatě ani nechápe a nedokáže pochopit. Obviněná byla obžalována podle § 217 trestního zákoníku pro trestný čin vraždy novorozeného dítěte.¹⁵⁷

Vražda ženy manželem

Případ vraždy Anny Šimonové se odehrál 10. listopadu 1958 v obci Dolní Dunajovice. Anna Šimonová byla druhou manželkou Cyrila Staška a společně v domácnosti vychovávali tři nezletilé děti. Z toho jeden biologický syn Šimonové a dva biologičtí synové Cyrila Staška. Manželství od začátku bylo protkané alkoholismem, častými hádkami, přemi a Šimonová byla několikrát i zfackována. Obžalovaný Stašek byl již důchodce, a navíc se u něj projevila v té době téměř neléčitelná tuberkulóza, jeho žena

¹⁵⁷ABS Kanice u Brna, f. Okresní oddělení Ministerstva vnitra, oddělení VB-MIKULOV, inv. č. 11.

pak zaměstnankyní místního JZD. O zavraždění bylo obecně známo, že holduje alkoholu ve větší než zdravé míře a pro opilost nesčetněkrát nepřišla do zaměstnání. V inkriminovaný den 10. listopadu byla podle svědecké výpovědi obžalovaného Staška manželka opilá již kolem 11:30 dopoledne a spala na lavici v kuchyni. Jelikož neměl nic k jídlu, odešel do restaurace Praha, odkud se vrátil kolem 14:00. Manželka již nemohla ani mluvit, což vysvětloval z poloviny vypitý 5l demižón vína v komoře. Zbytek večera pak strávil obžalovaný v kuchyni u sporáku rovněž popíjením. Kolem 19:00 šly děti spát a poslouchaly v druhé ložnici rádio. Cyril Stašek, který v této době krájel a pojídal jablka, požádal manželku, zda by mohla zkontrolovat vrata na ulici, jestli jsou zavřené a jestli je zhasnuto v chlívků, že již odstrojený a bosý. Zavražděná byla vytrhnuta ze spánku na lavici, zvedla se a vrávoravým krokem odcházela z kuchyně. Mezitím se však otočila na obžalovaného, který stále krájel jablka, a pronesla: „*Ty hajzle hajzlovská, polub mě v řít’.*“ Na to se v tuto chvíli již značně podnapilý Stašek rozčílil a bodl ji kuchyňským nožem, který držel v ruce do zad mezi lopatky. Děsivé je to že evidentně klidný vrah dále tím stejným nožem krájel jablka. Anna Šimonová se ještě chvíli potácěla po chodbě, na to spadla a začala ji vytékat z úst krev, čehož si všiml nevlastní syn Cyril. Na jeho výkřik zareagoval Stašek okamžitě a z místního hotelu zavolal sanitku s doktorem. Lékař již na místě konstatoval smrt s odůvodněním, že žena patrně zemřela na chrchlání krve a dál ji neprohlédl. Při omývání mrtvolky sestrou zesnulé byla objevena právě bodná rána mezi lopatkami. Obviněný se v tento moment přiznal, že zesnulou udeřil nožem, ale nebodl. Bratrem Staška Josefem byl přiveden příslušník místní stanice VB strážmistr Masaryk, který automaticky zavolal příslušné nadřízené z Mikulova. Následná pitva odebrala zesulé Anně Šimonové krev a zjistila 3,39‰ alkoholu. Následně byl vzat Antonín Stašek do vazby a obviněn z trestného činu vraždy.¹⁵⁸

¹⁵⁸ ABS Kanice u Brna, f. Okresní oddělení Ministerstva vnitra, oddělení VB-MIKULOV, inv. č. 13.

4. Potírání kriminality na Mikulovsku v letech 1950 až 1960

Na základě dějinného vývoje a přechodu republiky na socialistické zřízení dostala soudní správa několik důležitých milníků, které ve stručnosti představuje následující kapitola.

Nejdůležitějším právním počinem bylo vydání Ústavního zákona č. 64/1952 Sb. o soudech a prokuratuře. Zákon samotný byl přijat 18. listopadu 1952 s účinností od 1. ledna 1953.¹⁵⁹ Zákon fakticky zjednodušil systém soudnictví. Na území Československa fungovaly dva typy soudů, a to zvláštní a obecné. Do zvláštních patřily vojenské soudy, či rozhodčí, obecné soudy reprezentovaly klasickou soudní soustavu. To, že existovaly dvě kategorie soudů, neznamenal, že se jednalo o duální systém. Soudnictví bylo jednotné a nad oběma kategoriemi dozoroval Nejvyšší soud, jako vrchol hierarchické pyramidy. Některé soudy reorganizací zanikly, například labské plavební soudy, volební, či ústavní.¹⁶⁰

Opravné stolice nad okresními lidovými soudy, byly soudy krajské, pokud první instancí byly soudy krajské, rozhodoval soud Nejvyšší. Změny v pravomoci Nejvyššího soudu byly značné. Tato instituce měla možnost vstoupit do jakéhokoliv případu projednávaného jinými instancemi, tento případ převzít a dál řešit.¹⁶¹

Další novinkou bylo volení všech soudců, jak profesionálních, tak lidových. Soudci zvláštních i obecných soudů měli být voleni občany. Pokud takové volby neproběhnou, budou soudci z lidu nadále jmenováni MNV a profesionální příslušnými úřady. Přímo v zákoně jsou pak v souladu s marxisticko-leninským učením uvedeny následující úkoly:

- a) chránit lidově demokratické zřízení před pokusy poražených vykořisťovatelských tříd a všech vnitřních nepřátel o restauraci kapitalismu;
- b) chránit lidově demokratické zřízení před útoky zvenčí a před pokusy;

¹⁵⁹ Ústavní zákon č. 64/1952 Sb., o soudech a prokuratuře.

¹⁶⁰ Jan LAMKA, *Vývoj československého soudnictví v letech 1948 – 1960*, Západočeská univerzita v Plzni 2015, s. 31-32, bakalářská práce, dostupné online (https://otik.uk.zcu.cz/bitstream/11025/20085/1/Vyvoj%20csr.%20soudnictvi%20v%20letech%201948-1960_Jan%20Lamka.pdf) [citováno k 12. 12. 2020].

¹⁶¹ Tamtéž.

- c) vychovávat občany k oddanosti a věrnosti Československé republice a k neochvějnému zachování socialistické zákonnosti;
- d) chránit socialistickou hospodářskou soustavu, zejména nedotknutelnost socialistického vlastnictví, i osobní práva a zájmy jednotlivých občanů¹⁶²

Hlavní zásady činnosti a organizace československé organizace soudnictví byly:

- *„lidovost soudů, která je dána jednak účastí soudců z lidu na řízení a rozhodování, jednak jejich rovností se soudci z povolání, jakož i tím, že žádný občan, pokud není „nepřítelem československého lidově demokratického zřízení“, není vylučován z možnosti vykonávat soudcovskou funkci*
- *oddělení funkce soudcovské od správy; nejde tu o žádné dělení státní moci, která je jednotná, nýbrž jen o dělbu práce mezi soudy na jedné straně a správou na druhé straně,*
- *zásada nezávislosti soudů a vázanost soudců jen právním řádem,*
- *rovnost všech občanů před soudem“*¹⁶³

První polovina 50. let 20. století znamenala pro soudní systém závažné nedostatky. Velmi často docházelo k porušování soudcovské nezávislosti a zasahování do trestního řízení. Tento stav měla vyřešit konference KSČ v červnu 1956, jejíž výsledkem bylo stanovení směrnic pro odstranění závad v činnostech soudů, a hlavně byla domluvena větší kontrola prokuratur a soudů samotných. Nejvyššímu soudu bylo odňato právo prvoinstanční stolice. Napříště tak přestala platit výjimka dvojinstančnosti. Senáty soudů se sestávaly ze dvou soudců z lidu a třech profesionálních. Pokud byla podána stížnost pro porušení zákona, kterou projednával Nejvyšší soud, byl senát složen pouze ze tří profesionálních soudců. Instrukce dostaly za úkol neprodleně upozorňovat příslušné orgány při sebemenším podezření na nedostatky, které byly zjištěny při projednávání trestných kauz.¹⁶⁴ Zákon, který výše pospané upravoval, byl zákon č. 66/1956 Sb. zákon, kterým se mění a doplňuje zákon o organizaci soudů. Národním shromážděním byl přijat 23. prosince 1956 s účinností od 1. ledna 1957.¹⁶⁵

¹⁶² Tamtéž.

¹⁶³ Tamtéž.

¹⁶⁴ Tamtéž.

¹⁶⁵ Zákon č. 66/1956 Sb., zákon, kterým se mění a doplňuje zákon o organizaci soudů.

Původním záměrem autora bylo popsat vývoj soudnictví na okrese Mikulov. Autor však neprovedl tzv. před výzkum a dopředu nezjistil, že fondy Státního okresního archivu Břeclav se sídlem v Mikulově nedostačují svým rozsahem k napsání podkapitoly. Materie této povahy se dochovala pouze útržkovitě a ve svém torzu nedovolila popsání vývoje. Autor nemohl popsat složení soudu, personální obsazení, či jeho činnost. Na základě vyhledávání v archivním rejstříku se sice ukázalo, že fond Okresní prokuratura Mikulov (1949-1959) obsahuje zdánlivě všechnu potřebnou materii, nicméně po detailnějším zkoumání se ukázal její nedostatečný a malý rozsah. Těžiště této diplomové práce tak nese část, která popisuje kriminalitu okresu.

5. Analýza trestný činů podle skutkové podstaty ve sledovaných obdobích

Původním autorovým záměrem byla analýza trestnosti v obdobích 1945 až 1949 a v období 1950 až 1960. Po studiu a kritickém rozborů pramenů však vyšlo najevo, že se exaktní dat k období 1950 až 1955 dochovala pouze v torzovitém stavu, na základě kterého nemohly být použity relevantní údaje. Autor tedy přistoupil k analýze dat z let 1945 až 1949 a 1955 až 1959, u kterých se v archívních materiích dochovalo dostatečné množství použitelných relevantních údajů k vypracování srovnávací analýzy.

Autor vycházel z materiálů Archivu bezpečnostních složek v Kanicích u Brna, kde byl cenným pramenem fond Okresního oddělení Ministerstva vnitra VB Mikulov a jeho situačních zprávy, které detailně popisovaly politické, hospodářské a bezpečnostní aspekty okresu. Ve druhém případě bylo přistoupeno ke kritickému rozboru situačních zpráv Trestní komise při ONV Mikulov, které jsou uchovány jako archiválie v Státním okresním archivu Břeclav se sídlem v Mikulově ve fondu ONV Mikulov. Ve srovnávací analýze si bude autor hlavně všimát povahy trestných činů, jejich četnosti a podobnosti v obou časových úsecích, či naopak jejich rozdílnosti a poté se pokusí vysvětlit, proč tomu tak bylo. Zároveň je potřeba zmínit kontext doby, ve které se činy udály a faktory, které danou problematiku ovlivňovaly. Ovlivňujícími faktory byla například přítomnost Rudé armády, příchod nových obyvatel, či třídní boj proti tzv. vesnickým boháčům, případně nedostatky v socialistickém poválečném hospodářství.

Sledované případy byly rozděleny do šesti skupin, které se opírají o trestně právní názvosloví podle skutkové povahy. Jedná se o kategorie mravní přečiny, majetková trestná činnost, zákony na ochranu republiky, přečiny proti občanskému soužití, zákon na potírání černého obchodu a podloudnictví a násilné trestné činy. Kategorii číslo jedna jsou mravní přečiny. Tato kategorie reflektuje přečiny jako znásilnění, pohlavní zneužití, incest, či sodomii. Číslo dvě patří skupině trestných pod názvem majetková trestná činnost, která obsahuje krádeže a loupeže a obzvláště v prvním sledovaném období byly trestné činy této kategorie velmi časté. Následující kategorií byly trestné činy podle zákona na ochranu republiky, které se trestaly podle zákona č.50/1923 Sb. zákona na ochranu republiky, který byl přijat v období První republiky jako bezprostřední reakce na

atentát na prvního ministra financí Aloise Rašína.¹⁶⁶ Platnost tohoto zákona kontinuálně pokračovala v období přímo po skončení druhé světové války až do zmiňovaného roku 1948, kdy byl nahrazen zákonem č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky. Tento zákon byl Národním shromážděním přijat dne 6. října 1948 s účinností od 24. října 1948. Změna zákona reflektovala přeměnu republiky v nový socialistický režim. Kromě víceméně podobných paragrafů ze starého zákona, které postihovaly útoky na veřejné činitele, přibýly například paragrafy o pobořování proti republice, podněcování k trestnému činu a k neplnění zákonných povinností, hospodářská sabotáž, nedodržování hospodářského plánu z nedbalosti a z hlediska geografické polohy Mikulovska důležitý přečin neoprávněného opuštění území republiky a neuposlechnutí výzvy k návratu.¹⁶⁷ I tento zákon byl ve sledovaném období nahrazen, a sice novým trestním zákonem č. 86/50 Sb. přijatým 18. července 1950, s platností od 1. srpna 1950.¹⁶⁸

Kategorii číslo čtyři jsou přečiny proti občanskému soužití, které postihují manželské hádky, lehká ublížení na zdraví, výtržnictví, či opilství. Problém, který trápil okres Mikulov v podstatě v celém sledovaném období, byl tzv. černý obchod, podloudnictví, „šmelina“ apod., které jsou reflektovány v následující kategorii.

Poslední sledovanou kategorií byly nejzávažnější zločiny, které v každém trestním řádu naplňují skutkovou podstatu násilných trestných činů. V této skupině autor sledoval výskyt vražd a těžkých ublížení na zdraví s následkem smrti.

Kapitola bude rozdělena do tří částí. Dvě části budou reflektovat mapovaná období, 1945 až 1949 a 1955 až 1959 a třetí souhrnná část provedla souhrnnou analýzu získaných dat.

5.1 Trestná činnost na Mikulovsku podle skutkové podstaty v druhé polovině 40. let 20. století

Sociopatologické jevy a trestnost v okrese Mikulov v druhé polovině 40. let jsou samozřejmě enormně ovlivněny dozvuky druhé světové války a opětovnou rekonstrukcí

¹⁶⁶ Jindřich FRANCEK, *Zločin a trest v českých dějinách*, Praha 2007, s. 344-345.

¹⁶⁷ Zákon č. 231/1948 Sb., *zákon na ochranu lidově demokratické republiky*.

¹⁶⁸ Zákon byl zrušen 1. ledna 1962, nahrazen Trestním zákonem č. 140/1961 Sb.

celé oblasti. Území se potýkalo s mnoha problémy, od německé otázky, přes ekonomické nesnáze, nedostatečné zásobování, katastrofálním stavem infrastruktury až po zajištění bezpečnosti a státní hranice na tomto jižním úseku.¹⁶⁹

První období sledovaný rok 1945 je z hlediska povahy této kapitoly problematický a specifický. Specifičnost je udána několika faktory. První faktor je neexistence záznamů před osvobozením jižní Moravy, a tak máme k dispozici pouze šest měsíců, od července 1945.¹⁷⁰ I tak mají záznamy tohoto půlroku nesmírně cennou vypovídací hodnotu. Důležitá byla také nedostatečná síť stanic SNB, kde stávající stanice a jejich personál nedokázal uhlídat tak relativně velké území, včetně státní hranice, která byla v této době víceméně otevřená.^{171,172}

Posledním a jedním z nejzásadnějších faktorů byla přítomnost vojáků Rudé armády, kteří obzvláště v období bezprostředně po válce, byli strůjci nesmírné kriminality. Nakládání s příslušníky RA se ukázalo jako velký problém, jelikož v myšlení obyčejných vojáků převládalo přesvědčení o právech dobytých a jediní, kdo je dokázal umravnit, byli jejich velitelé. Příslušníci SNB se často ani neopovažovali zakročit a trestné činy radši rovnou oznamovali posádkovému velitelství.¹⁷³ Patrně všechny přečiny sovětských zástupců hlášeny nebyly, nicméně se objevovaly v každé měsíční zprávě Okresního velitelství SNB Mikulov. Následující tabulka ukazuje četnost stížností na místní obyvatele i vojáky RA podle povahy trestných činů.¹⁷⁴

¹⁶⁹ ABS Kanice u Brna, f. Okresní oddělení ministerstva vnitra, oddělení VB-Mikulov, inv. č. 2, kart. 1.

¹⁷⁰ Tady nelze vyloučit možnou existenci materie podobné povahy v zemském archivu pro spolkovou zemi Dolní Rakousko v St. Pöltenu.

¹⁷¹ ABS Kanice u Brna, f. Okresní oddělení ministerstva vnitra, oddělení VB-Mikulov, inv. č. 2, kart. 1.

¹⁷² V tomto období existovaly na území ČSR také staré četnické stanice, které aspoň bezprostředně po válce pomáhaly se zajištěním bezpečnosti. Vztahy mezi policií a četnictvem byly minimálně aspoň na Mikulovsku napjaté, jelikož byla poslána stížnost okresního velitelství, že příslušníci četnictva jsou oblíbenější než příslušníci SNB a lidé jim víc věří. (Lze je vidět „sílu zvyku“ a jasnou kontinuitu s První republikou).

¹⁷³ ABS Kanice u Brna, f. Okresní oddělení ministerstva vnitra, oddělení VB-Mikulov, inv. č. 2, kart. 1.

¹⁷⁴ Tamtéž.

Tabulka 1 Četnost trestných činů dle skutkové podstaty v roce 1945 na území okresu Mikulov¹⁷⁵

Měsíc	Mravní přečiny	Majetková trestná činnost	Zákon na ochranu republiky	Přečiny proti občanskému soužití	Černý obchod a pytláctví	Násilná trestná činnost
Červenec	1	1	1	0	0	1
Srpen	1	1	0	0	0	0
Září	0	1	0	0	0	1
Říjen	0	1	0	1	0	1
Listopad	0	1	0	1	0	0
Prosinec	0	1	0	0	1	1
Celkem	2	6	1	2	1	4

Data uvedená v tabulce prezentují kriminalitu místního obyvatelstva a také vojáků RA v průběhu druhého pololetí roku 1945. Hlášení OV SNB Mikulov dokládá, že největším problémem byla majetková trestná činnost, které se, jak bylo zmíněno, mužstvo stanic velmi obtížně zbavovalo, neboť pachatelé dost často nebyli českoslovenští občané, nýbrž vojáci RA. Ve většině případů vojáci kradli drobné zvířectvo (drůbež, králíky), ale v mnoha případech také hovězí dobytek, či koně. Samozřejmě v těsném závěsu se ponejvíce kradly dozrávající plody vinné révy a plodiny z polí. Kromě potravin bylo kradeno také víno ze sklepů, či vnitřní vybavení domácností a statků. Toto vše je potřeba dát do souvislostí s chabým zásobováním sovětské armády a vyhladovělými vojáky. Skupina mravních deliktů ukazuje, že Němky byly znásilňovány převážně první dva měsíce sledovaného období, což také dokazuje obrovský nárůst venerologických onemocnění právě mezi německým etnikem. Další měsíce dochází k útlumu, a to z důvodu odsunů, kde v podstatě zůstával na území hlavně muži vhodní k práci v zemědělství a o ty logicky vojáci neměli zájem. Násilná trestná činnost se vztahuje ke čtyřem incidentům. První dva souvisely s německou menšinou, třetí se jeví jako smutná náhoda (zabití čl. vojína nákladním automobilem RA) a čtvrtý je rovněž spíše nehoda, neboť při pytláčení byl postřelen vojákem RA jiný voják RA. Skutky spadající do kategorie přečiny proti občanskému soužití, tedy výtržnosti a alkoholismus jsou sice zmíněny jen ve dvou měsících je však třeba domnívat se, že byly problémem od samého

¹⁷⁵ ABS Kanice u Brna, f. Okresní oddělení ministerstva vnitra, oddělení VB-Mikulov, inv. č. 2, kart. 1.

začátku. Tyto dva měsíce byly pravděpodobně extrémní, a tak se dostaly do hlášení. Jediný známý přečin proti zákonu na ochranu republiky bylo šíření poplašné zprávy, že vesnice Novosedly a celý její úsek bude připojena k Rakousku.¹⁷⁶

Trestnou činnost ovšem v tomto pololetí nepáchali jenom vojáci RA a může existovat domněnka, že leckdy byla záměrně označena sovětská vojska za pachatele ve snaze skrýt toho skutečného. Hlášení se také zmiňuje o Němcích, kteří utekli přes hranici ještě před osvobozením a vraceli se ilegálně přes hranici nazpět. Tito bývalí občané páchali trestnou činnost ve smyslu majetkové trestné činnosti, násilných trestných činů apod. Není tedy však přesně specifikováno, ve kterých měsících a ani četnost. Objevuje se pouze v některých hlášeních suché konstatování faktu. Je třeba říct, že Němci nejčastěji přecházeli přes hranice za účelem „uloupení“ si zpět svůj majetek, který tu nechali. Ten měl však už jiné majitele.¹⁷⁷

Díky zemědělskému rázu okresu byl nejčastější přečin proti trestnímu řádu krádež plodin ze sadů, polí a obzvláště vinic. Zde se na krádežích podíleli kromě vojsk RA také Češi, kteří zneužívali toho, že ve většině případů byl hlídač Němec, který se bál proti Čechům zakročít. Toto je třeba dát do souvislostí s nedostatečným zásobováním okresu a nedostatkem potravin.¹⁷⁸

První polovina roku 1946 se stále nesla v duchu nedostatečného zásobování. V okrese chybělo topivo, léky a některé druhy zemědělských a živočišných produktů. Zde jsem opět zvolil zápisy v tabulce dle četnosti a skutkové podstaty. Tabulka byla rozdělena na kvartály. Údaje v tabulce jsou zapsány podle četnosti zmínek v situačních zprávách. Díky povaze zpráv nedokážeme zjistit přesné údaje, tzv. kolik bylo odsouzených, za které trestné činy a kolik bylo například krádeží v absolutních číslech.¹⁷⁹

¹⁷⁶ ABS Kanice u Brna, f. Okresní oddělení ministerstva vnitra, oddělení VB-Mikulov, inv. č. 2, kart. 1.

¹⁷⁷ Tamtéž.

¹⁷⁸ ABS Kanice u Brna, f. Okresní oddělení ministerstva vnitra, oddělení VB-Mikulov, inv. č. 2, kart. 1.

¹⁷⁹ Tamtéž.

Tabulka 2 Četnosti trestných činů podle skutkové podstaty v roce 1946 na území okresu Mikulov¹⁸⁰

Čtvrtletí	Mravní přečiny	Majetková trestná činnost	Zákon na ochranu republiky	Přečiny proti občanskému soužití	Černý obchod a pytláctví	Násilná trestná činnost
1.	0	11	7	0	0	0
2.	0	7	3	0	0	2
3.	0	8	1	2	0	2
4.	1	4	2	0	0	1
Celkem	1	30	13	2	0	5

Z četnosti zmínek o jednotlivých druzích trestných činů jednoznačně vyplývá, že nejvíce trápila v tomto období okres majetková trestná činnost, tentokrát však nepáchaná příslušníky RA (tyto přečiny byly marginální a objevovaly se jen ve dvou případech u projíždějícího vojska), nýbrž německým živlem, který v mnoha případech překračoval státní hranici z rakouského území a kradl a loupil převážně svůj bývalý majetek, který byl však po odsunu pod novými správci, novými majiteli. Nejčastěji se kradla hospodářská zvířata (v největším počtu koně, kteří měli obrovskou hodnotu), tedy hovězí dobytek, vepří apod. Smutně, však do jisté míry pochopitelně, lze vnímat fakt, že zvířata, která nebyla možné ukrást a odvléct na cizí území byla na místě utracena. Okresní velitel SNB v této době několikrát žádal na kraji posílení ostrahy hranic, zřízení nových stanic, protože Finanční stráž na svůj úkol počtem mužstva evidentně nestačila a hranice tak byla do jisté míry volně průchozí po tzv. zelené (tedy mimo hraniční přechody). Katastrofálním selháním bylo propuštění více než dvou stovek občanů v měsíci září z okolí vesnice Schratzenberg, kteří se rozhodli posbírat své staré vinohrady na území Československa. Při tomto incidentu bylo zadrženo 32 osob cizí státní příslušnosti a než orgány zareagovaly, ztratilo se z území 12.000 kg hroznů. Přečiny proti občanskému soužití se významnější staly pouze dva a v obou případech šlo o rvačky při tanečních zábavách. V jednom se porvali vojáci z mikulovské vojenské posádky s místní omladinou, v druhém případě šlo snahu vynutit si v Dolních Dunajovicích pokračování zábavy i přes odpor orgánů SNB.¹⁸¹

¹⁸⁰ ABS Kanice u Brna, f. Okresní oddělení ministerstva vnitra, oddělení VB-Mikulov, inv. č. 2, kart. 1.

¹⁸¹ Tamtéž.

Do statistiky se také zapsala vražda na úseku Valtice-Břeclav, o které jsem podrobně psal v předchozích kapitolách a několik těžkých ublížení na zdraví. V této době černý obchod ještě nebyl takovým problémem, aby se o něm situační zprávy výsostně zmiňovaly. Pokus o znásilnění byl evidován pouze jeden, a to československým vojákem v podnapilém stavu. Kategorie zákonů na ochranu republiky byla zastoupena v mnoha případech. Vždy šlo o podněcování k odepření pracovní povinnosti, rozšiřování nenávistných letáků, nebo nevolené ozbrojování (takto zabavené zbraně putovaly do rukou mikulovské vojenské posádky).¹⁸²

V roce 1947 se začal ve velké míře projevovat nešvar, který okres zachvátil již po osvobození a v podstatě ho nepustil celé sledované období. Byl to nešvar opilství.¹⁸³ V tuto chvíli byly již zásoby zděděné novousedlíky po Němcích vypity a obyvatelé za utržené peníze z prodeje zemědělských plodin houfně nakupovali alkohol. V tomto roce se poprvé objevují osvětové přednášky příslušníků SNB a doktorů. Míra nedostatků v zásobování okresu se postupně konsoliduje.¹⁸⁴

Tabulka 3 Četnosti trestných činů podle skutkové podstaty v roce 1947 na území okresu Mikulov¹⁸⁵

Čtvrtletí	Mravní přečiny	Majetková trestná činnost	Zákon na ochranu republiky	Přečiny proti občanskému soužití	Černý obchod a pytláctví	Násilná trestná činnost
1.	0	4	0	0	2	1
2.	0	4	2	2	0	2
3.	0	3	0	2	0	0
4.	0	5	4	1	0	1
Celkem	0	16	6	5	2	4

V průběhu roku 1947 řádila na území okresu banda lupičů, která páchala defacto veškerou větší majetkovou trestnou činnost. I přes masivní pátrání se nepodařilo skupinu vypátrat. Orgány SNB ve svých obvodech podnikaly zátahové akce, které však nedopadly na

¹⁸² Tamtéž.

¹⁸³ Tamtéž.

¹⁸⁴ Tamtéž.

¹⁸⁵ ABS Kanice u Brna, f. Okresní oddělení ministerstva vnitra, oddělení VB-Mikulov, inv. č. 2, kart. 1.

úrodnou půdu. Zákony na ochranu republiky jsou reprezentovány rozšiřováním nedovolených závadových tiskovin a neoprávněným vstupem do hraničního pásma. Ilegální přechody ze strany Rakouska v tomto období téměř ustaly, což se dá dát do souvislosti s posílením bezpečnosti hranice a byly zadrženy necelé dvě desítky lidí při pokusu o ilegální přechod. Nejčastějším místem záchytu byl obvod města Valtice, který měl velmi dlouhou tzv. zelenou hranici a nebyl ta dobře střežen jako mikulovský. V zimních měsících objevili příslušníci ilegálně pašované zboží. Jinak se ukazuje, že v období před Vítězným únorem nebyl černý obchod na Mikulovsku příliš rozšířen, anebo mu spíše nebyl věnován takový prostor a takový důraz, aby byl zmiňován v situačních zprávách. V tomto roce významné násilné trestné činy nestaly, pouze několikrát je zmíněno zabití z nedbalosti.¹⁸⁶

Rok 1948 přinesl celému Československu turbulentní změny. S Vítězným únorem se změnil režim země na socialistické zřízení. Bezpečnostní orgány začaly klást větší akcent na zločiny proti republice a přečiny proti podloudnictví a černému obchodu, jak dokazuje mimo jiné rozkaz č. j. 98 dův./48 ze dne 17. ledna 1948 o zesílení boje proti protistátní činnosti a černému obchodu.¹⁸⁷

Tabulka 4 Četnosti trestných činů podle skutkové podstaty v roce 1948 na území okresu Mikulov¹⁸⁸

Čtvrtletí	Mravní přečiny	Majetková trestná činnost	Zákon na ochranu republiky	Přečiny proti občanskému soužití	Černý obchod a pytláctví	Násilná trestná činnost
1.	0	4	1	0	0	1
2.	0	4	18	2	3	2
3.	0	3	19	2	63	0
4.	0	5	21	1	19	1
Celkem	0	16	59	5	85	4

¹⁸⁶ Tamtéž.

¹⁸⁷ Tamtéž.

¹⁸⁸ ABS Kanice u Brna, f. Okresní oddělení ministerstva vnitra, oddělení VB-Mikulov, inv. č. 2, kart. 1.

Zesílený dohled nad přečiny proti zákonu na ochranu republiky a zákonu proti černému obchodu slavil úspěchy.¹⁸⁹ Do první kategorie spadalo obzvláště nedovolené ozbrojování, jelikož v poválečné době zůstalo po nemovitostech stále velké množství zbraní, přípravy k útěku přes hranice a spojení s „agenty“ cizích mocností (tady je potřeba být opatrný s označením agent, neboť za agenta byl označován téměř každý občan západní nepřátelské země). Neustoupilo ani rozšiřování letáků s nenávistným obsahem apod. Co se týče rapidního vzrůstu počtu zadržených za černý obchod ve třetím čtvrtletí, je to dáno tím, že v těchto měsících dozrává většina plodin a lidé začali ve velkém obchodovat. Výjimku tvořily hrozny, poněvadž pěstitelé byli nuceni nechávat si pouze kilogramy pro vlastní spotřebu, zbytek museli odevzdávat vinařským družstvům a drakonické tresty měly svůj účinek. Majetková trestná činnost se opět vztahuje na loupení v ohnivzdorných pokladnách družstev, jednot a kanceláří MNV.¹⁹⁰

Spolu se změnou režimu se rapidně zlepšilo zapisování trestných činů do statistických přehledů ve výkazových zprávách okresu. Zprávy od roku 1949 se stávaly přehlednější a efektivnější. Opět zůstával nejsilnější akcent na majetkovou trestnou činnost, hospodářskou kriminalitu. Násilné trestné činy se příliš neobjevovaly. Problémy s alkoholismem novoosídlenců přetrvávaly i přes různé preventivní akce.¹⁹¹

Tabulka 5 Četnosti trestných činů podle skutkové podstaty v roce 1949 na území okresu Mikulov¹⁹²

Čtvrtletí	Mravní přečiny	Majetková trestná činnost	Zákon na ochranu republiky	Přečiny proti občanskému soužití	Černý obchod a pytláctví	Násilná trestná činnost
1.	10	13	50	10	129	5
2.	7	12	28	8	23	4
3.	5	6	10	9	25	1
4.	11	5	14	15	30	7
Celkem	33	26	132	42	207	17

¹⁸⁹ Určitě je potřeba si uvědomit, že černý obchod a podlouductví se neobjevil na okrese v roce 1948. Rok 1948 znamenal pouze vyhlášení boje proti této kriminalitě a zvýšený akcent na danou problematiku.

¹⁹⁰ ABS Kanice u Brna, f. Okresní oddělení ministerstva vnitra, oddělení VB-Mikulov, inv. č. 2, kart. 1.

¹⁹¹ Tamtéž.

¹⁹² ABS Kanice u Brna, f. Okresní oddělení ministerstva vnitra, oddělení VB-Mikulov, inv. č. 2, kart. 1.

Povaha trestných činů se od ostatních roků 40. let příliš nezměnila. U mravních přečinů nejvíce dominuje znásilnění (ve velké míře i mladistvých), a to nejčastěji ve spojení s alkoholem. Počet krádeží a loupeží lze zvýšeně vnímat hlavně v prvním a druhém čtvrtletí, kdy se nejčastěji opět vykrádaly ohnivzdorné pokladny (organizovanou bandu z předchozího roku se stále nedařilo dopadnout). Přečiny proti občanskému soužití, jsou nejčastěji zastoupeny v podobě rvaček a lehkého ublížení na zdraví, a to nejčastěji na vesnických zábavách, či lidově řečeno „tancovačkách.“ Co se týče zákonů na ochranu republiky, stále jsou nejčastěji reprezentovány pobuřujícími řečmi proti vládnoucí straně, výzvami k občanské neposlušnosti a přípravami k nedovolenému opuštění republiky. V roce 1948 nebylo ani kriminálních činů proti zákonu o černém obchodu. Svobodně hospodařící rolníci nedodržovali stanovené dávky a obzvláště v prvním kvartálu se rozmohly černé porážky domácích zvířat, které se provinilci všemožně snažili krýt.¹⁹³

5.2 Trestná činnost na Mikulovsku podle skutkové podstaty v druhé polovině 50. let 20. století

Původním záměrem autora bylo dodržet úzus předchozí kapitoly, ale po kritickém rozboru pramenů bylo zjištěno, že údaje z druhého sledovaného období 1955 až 1959 nejsou zapisovány čtvrtletně, nýbrž pololetně a v některých případech jako souhrnná zpráva za celý rok. Autor tedy přistoupil ke stylu zápisu údajů za celý rok a následně bylo přistoupeno k vytvoření jedné přehledové tabulky (viz tabulka 6 na následující straně), mapující celé období po jednotlivých letech. V případě, že nebylo možné sledované údaje zjistit, bylo do tabulky vepsáno slovo nezjištěno. Text po tabulce 6 se pak podrobněji věnuje trestné činnosti v jednotlivých sledovaných letech.

¹⁹³ Tamtéž.

Tabulka 6 Četnosti trestných činů podle skutkové podstaty v letech 1955 až 1959
na území okresu Mikulov¹⁹⁴

Rok	Mravní přečiny	Majetková trestná činnost	Zákon na ochranu republiky	Přečiny proti občanskému soužití	Černý obchod a pytláctví	Násilná trestná činnost
1955	nezjištěno	85	nezjištěno	nezjištěno	nezjištěno	17
1956	17	202	28	44	114	36
1957	24	188	12	59	53	108
1958	45	108	54	76	51	32
1959	21	64	30	19	36	24
Celkem	107	647	124	198	254	217

Rok 1955

V roce 1955 se udál významný justiční akt, a sice amnestie vlády ze dne 9. května 1955. Z logiky věci bylo zastaveno stíhání méně závažných trestných činů a přestupků, obzvláště těch, které spadaly do kategorie černého obchodu a nedodržení stanovených předpisových hospodářských dávek. Trestní stíhání bylo zastaveno v 80 případech a nebylo vůbec započato v 50 případech. Za první polovinu 50. let se okres z hlediska skutkové podstaty trestných činů v podstatě neposunul. Stále se enormně projevují trestné činy podobného ražení.¹⁹⁵

V části pojednávající o roce 1955 vycházel autor ze statistických záznamů, které udávají procentuální vyjádření trestných činů podle pololetí z celkového počtu trestných činů, které se udály. Nelze tak vyjádřit přesné zařazení jednotlivých přečinů podle čtvrtletí. Za první pololetí roku se událo 255 trestných činů za druhé 391. Procentuálně největší objem z celkového čísla 391 za první pololetí tvořila majetková trestná činnost (49,72%), poté násilná trestná činnost (30,9%) a zločiny proti občanskému soužití (ostatní přečiny nebyly v statistice za první pololetí procentuálně vyčísleny). Stejně tak chybí statistické údaje pro druhé pololetí roku 1955. Proč tomu tak je, nelze zjistit.¹⁹⁶

¹⁹⁴ SOKA Břeclav se sídlem v Mikulově, f. ONV Mikulov, inv. č. 501.

¹⁹⁵ SOKA Břeclav se sídlem v Mikulově, f. ONV Mikulov, inv. č. 501.

¹⁹⁶ Tamtéž.

Rok 1956

V roce 1956 se dochovala kompletní materie statistik trestných činů a do nejmenších podrobností. Poprvé tak lze i postihnout například detaily, kolik bylo ukradeno motorových vozidel, což pro povahu této kapitoly ale samozřejmě znamená marginálii. Statistické údaje jsou uváděny jako souhrn za celý kalendářní rok 1956, nelze tak postihnout jednotlivá čtvrtletí. Skutková podstata trestných činů se ani zde nějak rapidně neměnila.¹⁹⁷

I když nebylo možné zjistit jednotlivé měsíce, mají výše zmíněné údaje souhrnně za rok 1956 velkou vypovídací hodnotu. Jedno z největších procentuálních zastoupení má zákon na ochranu republiky, do kterého spadají přečiny neoprávněného vstupu do hraničního pásma, či plánování překročení hranice, nedovolené ozbrojování, pobuřování proti republice a jiné.

Násilná trestná činnost byla reprezentována nejčastěji usmrcením lidského plodu, těžkým ublížením na zdraví a skupinou souhrnně označenou jako ostatní násilné činy, u kterých nelze původ zjistit. V této skupině se událo za rok 1956 celkově 68 trestných činů. Celkově 44 přečinů proti občanskému soužití bylo v drtivé míře způsobeno ve spojení s nadměrnou konzumací alkoholických nápojů. Poslední kategorií jsou mravní přečiny. Zde se v největším počtu objevilo pohlavní zneužívání a ohrožení pohlavní nemocí. Ojedinele také případy sodomie a incestu. V souhrnném počtu se událo 17 mravnostních deliktů. Poslední kategorií trestných činů jsou přečiny proti pytláctví a černému obchodu. V této skupině byly nejčastějšími delikty záměrné předražování zboží, šmelina s majetkem v socialistickém vlastnění apod. Zde bylo za rok 1956 evidováno 114 případů.¹⁹⁸

Rok 1957

V roce 1957 byl vyhlášen zostřený boj proti alkoholismu. Nepomáhaly ani přednášky a osvětová činnost. Z KNV bylo vydáno doporučení o nutnosti zpřísnění trestů a vytvoření odstrašujících případů. Rovněž probíhaly přednášky po celém okrese na téma bezpečnosti na silnicích včetně promítání výukových filmových záznamů. Rovněž se více projevoval fenomén kriminality mladistvých, a to obzvlášť občanů romského etnika. Do analýzy za

¹⁹⁷ Tamtéž.

¹⁹⁸ Tamtéž.

tento rok velmi zasáhla amnestie prezidenta republika z 1. prosince 1957 na jejíž základě nebylo zahájeno trestní řízení ve 43 případech a bylo zastaveno v 61 případech.¹⁹⁹

Ze statistických údajů vyplynulo, že to, co okres nejvíc trápilo, byla majetková trestná činnost. Celkový počet 188 případů za rok obsahuje veškeré druhy této činnosti od kapsářství, přes podvody až po vyloupení prodejen obchodů JEDNOTA, či krádež v muzeu. Mravní přečiny obsahují znásilnění a dva případy sodomie v druhém pololetí. Přečiny proti občanskému soužití se opět projevovaly nejvíc v souvislosti s alkoholem a výtržnostmi s ním spojených. Skutková podstata černého obchodu a pytláctví byla reprezentována ilegálním obchodem s majetkem v socialistickém vlastnění, černou honitbou, obzvláště v zimních měsících a sběrem dřeva ve státních lesích. Násilná trestná činnost byla zaznamenána v případě jedné vraždy vojínem konajícím základní službu v Březí u Mikulova a zbytkem těžkých ublížení na zdraví.²⁰⁰

Rok 1958

Rok 1958 se nesl ve znamení zvýšené kriminality. Podle oficiálních zpráv KNV byla trestnost na území kraje celkově velmi vysoká a v okrese Mikulov tomu nebylo jinak. Drobný pokles případů spojených s alkoholem (tedy převážně výtržnosti v opilosti) se dává do spojitosti se zvýšením ceny některých alkoholických nápojů. V oblasti Mikulovska dále přetrvávala stejná povaha trestných činů, a to ve všech sledovaných kategoriích podle sledované skutkové podstaty.²⁰¹

Opět procentuálně největší počet trestných činů tvořila majetková trestná činnost a opět se ukázalo, že tento fenomén tvořil pro okres velký problém. Ze záznamů vyplynulo, že se kradlo nejrůznější zboží od jízdnic kol, přes pokladny firem a státních podniků až po plodiny z polí a vinohradů. Skutková podstata kategorie černého obchodu a pytláctví se také nezměnila. Zaměstnanci jednotných zemědělských družstev a jiných státních podniků ilegálně obchodovali s majetkem v socialistickém vlastnění (například semeny). Násilná trestná činnost se tento rok omezovala pouze na těžká ublížení na zdraví, v okrese se ten rok nestala žádná vražda. Jak již bylo výše zmíněno, v roce 1958 zaznamenal okres mírné snížení počtu trestných činů spojených s alkoholem, a to z důvodu zdražení některých alkoholických nápojů. Mravní přečiny se omezují na znásilnění (které jsou

¹⁹⁹ Tamtéž.

²⁰⁰ Tamtéž.

²⁰¹ Tamtéž.

nejčastěji páchány recidivisty) a případy sodomie. V poslední kategorii zákona na ochranu republiky se objevovaly nejčastěji přečiny jako hanobení republiky a příprava ilegálního přechodu hranic.²⁰²

Rok 1959

Majetková trestná činnost je opět zastoupena ze všech trestných činů největším procentem. Rovněž jako v předchozích letech se nejvíce kradly plodiny z polí a vinohradů stejně jako se vykrádaly pokladny a obchody. Černý obchod znamenal nelegální obchod s majetkem v socialistickém vlastnictví, pytláctví a nezákonný sběr dříví ve státních lesích. V roce 1959 se nestala na Mikulovsku žádná vražda, násilná trestná činnost je reprezentována těžkými ublíženími na zdraví. Mravní přečiny byly opětovně zastoupeny nejvíce v případech znásilnění, ale objevují se i případy sodomie a incestu. Přečiny proti občanskému soužití byly rovněž ve spojení s alkoholem (zpráva uvádí, že okres Mikulov je jedním z nejhorších okresů, ne-li úplně nejhorší co do míry alkoholismu v Československu). Poslední kategorie byl zákon na ochranu republiky. Zde dominovalo pobuřování proti republice a přípravy k ilegálnímu přechodu státní hranice.²⁰³

5.3 Komparace trestnosti ve sledovaných obdobích

V této podkapitole bude zhodnoceno, nakolik se sledované roky 1945 až 1949 a 1955 až 1959 podobaly, či lišily. Autor, prostudoval statistické záznamy dvou období, a to druhé poloviny 40. let dvacátého století a druhé poloviny 50. let dvacátého století. Za tento sledovaný úsek proběhlo několik významných milníků. Prvním velkým milníkem byl konec druhé světové války a osvobození okresu příslušníky Rudé armády, kteří právy dobytých páchali značnou trestnou činnost, která se vymykala té běžné, a to i z důvodu toho, že příslušníci československých bezpečnostních složek neměli vůči vojákům moc velké pravomoci. Druhým a nejzásadnějším předělem byl Vítězný únor 1948, kdy se změnil státní režim, a nová vláda začala v souvislosti s nedostatečným poválečným zásobováním akcentovat ve velké míře boj proti černému obchodu.

²⁰² Tamtéž.

²⁰³ Tamtéž.

To, co dělalo okres Mikulov specifickým, byla blízkost státní hranice se západní kapitalistickou zemí. O překročení hranice se pokoušela celá řada osob s nejrůznějšími motivací, a to oběma směry. Z Rakouska přecházeli bývalí občané, odsunutí Němci, kteří se nechtěli smířit s tím, že by měli na území Československa zanechat svůj majetek a páchali pak na našem území značnou část trestné činnosti od krádeží až po zhárství a sabotáže. Na druhou stranu se pokoušeli překročit hranici naši občané motivováni vidinou kvalitnějšího života. Po zesílení ostrahy nebylo možné tak snadno hranici překračovat a většina trestných činů tohoto charakteru byla nadále ve stádiu pokusu.²⁰⁴

Oblast Mikulovska po celé sledované období trápily převážně dva fenomény. První z nich byla majetková trestná činnost, která kontinuálně postupovala i 40. lety i 50. lety. Skutková podstata majetkové trestné činnosti se nijak neměnila. Občané kradli převážně zemědělské plodiny, jak z polí, tak vinohradů, vykrádali domy a byty i ohnivzdorné pokladny nejrůznějších firem a závodů. Výjimečné nebyly ani případy krádeží hospodářských zvířat, či vína přímo ze sklepů. Druhým největším problémem, a to i v měřítku celého kraje byl problém alkoholismu. Tento fenomén se začal objevovat již s novoosídlenci, kteří okamžitě po převzetí hospodářství v mnoha případech jako první vypili veškeré zásoby vína po bývalém německém obyvatelstvu. Alkoholismus provázel území celé sledované období, tedy až do roku 1959. I přes osvětové přednášky proti alkoholismu i přes exemplární potrestání recidivistů se nepodařilo tento problém potlačit. Lidé pod vlivem alkoholu páchali nejvíc přečinů proti občanskému soužití (výtržnosti, nebo také chabou pracovní docházkou).²⁰⁵

Násilná trestná činnost nebyla na okrese příliš reflektována co do počtu zaznamenaných trestných činů. Nejmenší počet tvořily vraždy, které se stávaly v obou obdobích pouze sporadicky²⁰⁶ a naopak největším procentem se stalo těžké ublížení na zdraví v důsledku nejrůznějších rvaček a soubojů. Násilná trestná činnost si držela v obou obdobích podobnou úroveň, nenašel jsem žádné výkyvy.²⁰⁷

²⁰⁴ SOKA Břeclav se sídlem v Mikulově, f. ONV Mikulov, inv. č. 501.

²⁰⁵ Tamtéž.

²⁰⁶ Tady je potřeba počítat s výchyly v období osvobození, či těsně po něm. Časté násilné trestné činy spojené s působením příslušníků RA nejsou v záznamech detailně zaznamenány.

²⁰⁷ SOKA Břeclav se sídlem v Mikulově, f. ONV Mikulov, inv. č. 501.

Mravní přečiny se objevují co do skutkové podstaty téměř stejné v obou obdobích. Nejvíce se objevuje znásilnění (v době po osvobození okresu nejčastěji pácháno příslušníky RA). V druhé polovině 50. let se začaly objevovat také případy sodomie, či incestu, ovšem v jednotkách případů.²⁰⁸

Podloudnictví a černý obchod byly na okrese opět zajímavým fenoménem. Bezprostředně po konci druhé světové války byl tento přečin nejčastěji tvořen černými porážkami zvěře a nedodání stanoveného počtu zemědělských produktů. Zde je třeba dát souvislost s krizí hospodářství a nedostatečným zásobováním okresu. Venkovské obyvatelstvo, kterému mnoho chybělo, se pokoušelo chybějící vyměnit s lidmi z města, kterému se zase nedostávalo hospodářských produktů. Krize v zásobování byla v 50. letech vyřešena, a tak se začíná objevovat v této kategorii spíše nelegální obchodování zaměstnanců státních podniků s majetkem v socialistickém vlastnění. Pytláctví bylo problémem spíše ve 40. letech a v druhém sledovaném období se objevovalo pouze sporadicky v jednotkách případů a zůstávalo tak spíše marginálií.²⁰⁹

Závěrem lze říci, že ze záznamů z obou sledovaných období vyplývá, že jak druhá polovina 40. let, tak druhá polovina 50. let byla co do podobnosti skutkové podstaty trestných činů velmi podobná, a to i do značné míry co do četnosti jednotlivých případů. V druhé polovině 40. let bylo velmi negativní působení vojáků Rudé armády velkým problémem, který se vyřešil až jejím odchodem z okresu. Kromě této výjimky byla obě sledovaná období velmi podobná a skutkové podstaty trestných činů kopírovaly vývoj malého zemědělského provinčního okresu na jižní Moravě.²¹⁰

²⁰⁸ ABS Kanice u Brna, f. Okresní oddělení ministerstva vnitra, oddělení VB-Mikulov, inv. č. 2, kart. 1.

²⁰⁹ SOKA Břeclav se sídlem v Mikulově, f. ONV Mikulov, inv. č. 501.

²¹⁰ Tamtéž.

Závěr

Cílem diplomové práce bylo zmapovat druhy kriminality a sociálně patologických jevů, které provázely společnost regionu Mikulovska za patnáctileté období po druhé světové válce. Tento důležitý nový úhel poznání regionální historie Mikulovska nebyl dodnes příliš reflektován, anebo byl zmiňován pouze okrajově a marginálně.

Diplomová práce je systematicky rozdělena do pěti základních kapitol. První kapitola komplexně mapuje vývoj trestnosti na území Mikulovska optikou činnosti příslušníků SNB. Tato část postihuje období 1945 až 1949. V případě okrajového roku 1945 to bylo především osvobození jižní Moravy a následná přítomnost příslušníků Rudé armády, kteří páchali obrovské procento trestných činů a mohli být jen zřídka trestáni bezpečnostními složkami Československé republiky. Pro 40. léta na okrese Mikulov je signifikantní odsun původního německého obyvatelstva a s ním spojený příliv nových osídlenců z nejrůznějších částí Moravy ale i ze zahraničí. Nově příchozí se jen těžko sžívali s novým prostředím, což také dokazovalo jejich chování k nově nabytému majetku, silně se rozvíjející alkoholismus a s ním spojené výtržnosti a přečiny proti zákonu na ochranu občanského soužití. Největší procento trestných činů ve 40. letech 20. století představovala majetková trestná činnost, která byla v počátcích, kdy ještě nebyla dostatečně zabezpečena státní hranice, spojena především s přechody původního německého obyvatelstva zpět do staré vlasti a „krádežemi“ jejich původního majetku. Po zesílení ostrahy hraniční čáry byla majetková trestná činnost dávana do souvislosti s nedostatečným zásobováním, či jen pouhé motivaci o obohacení. Ani však s vyřešením zásobovacích problémů tento druh trestné činnosti neklesl a trápil okres i po celá 50. léta 20. století.

Následující druhá kapitola reflektuje vývoj dějin soudnictví ve 40. letech 20. století. V této kapitole bylo původním záměrem postihnout především vývoj Okresního lidového soudu a jeho součástí, včetně systému vězeňství. Z důvodu nedochování se materie v kýženém rozsahu však muselo být od původního záměru upuštěno.

Třetí kapitola opět komplexně mapuje kriminalitu na okrese Mikulov, včetně sociálně patologických jevů, a to v období 1950 až 1960. Kapitola detailně prezentuje vývoj zločinnosti v regionu, a to s přihlédnutím ke změnám po Vítězném únoru 1948.

Následující čtvrtá kapitola měla původně sloužit k detailnímu poznání vývoje soudnictví a okresní prokuratury v letech 1950 až 1960. Na základě kritického rozborů dochovaných archiválií jsem zjistil, že po obsahové stránce a svým rozsahem neumožňují takto kapitolu koncipovat. Dochovaná materie neobsahovala informace dostatečného rozsahu a relevantnosti.

V poslední páté kapitole jsem provedl a následně zhodnotil analýzu trestnosti obou sledovaných období na základě předem definovaných kategorií trestných činů podle skutkové podstaty (mravní přečiny, majetková trestná činnosti, zákon na ochranu republiky, přečiny proti občanskému soužití, potírání černého obchodu a podlounictví a násilné trestné činnosti). Tato kapitola byla rozdělena na tři podkapitoly. V prvních dvou jsem mapoval exaktní data statistik souhrnných zpráv Okresního velitelství SNB Mikulov a zpráv Trestně nalézacích komisí u Okresního lidového soudu v Mikulově. Zjištěná data jsem přehledně zpracoval do tabulek, pro rychlejší a přehlednější orientaci. V třetí podkapitole jsem provedl analýzu obou sledovaných období, zajímalo mě, do jaké míry se stanovené skupiny trestných činů podobaly, či naopak lišily. Výsledkem této srovnávací analýzy bylo zjištění, že v obdobích 1945 až 1949 a období 1950 až 1960 se povaha trestných činů se na Mikulovsku v podstatě vůbec neměnila a okres zůstával co do četnosti a skutkové podstaty trestných činů obyčejným provinčním, zemědělským regionem. Jedinou výjimkou byl fenomén alkoholismu, který provázal obě období jako stříbrná niť. Z jedné zprávy Trestní nalézací komise dokonce vyplynulo, že Mikulovsko je, co alkoholismu jedno z nejhorších, ne-li nejhorší území v celém Československu. To je nutné dávat do spojitosti s přítomností vinařství a vinohradnictví, kde provinilci byli tzv. u zdroje. Je nutno říct, že okres Mikulov neoplýval přílišnou násilnou trestnou činností. V obou sledovaných obdobích se vyskytla vražda jen zřídka a drtivou část této agendy tvořily případy těžkého ublížení na zdraví. Podlounictví a černý obchod kvetl ve vysoké míře po celé sledované období. Obyvatelé prováděli černé porážky hospodářských zvířat, obchodovali nelegálně s moravskými centry (převážně s vínem, které nebylo odevzdáno do vinařských závodů) a úmyslně zvedali cenu při prodeji v podstatě čehokoliv.

Přečiny proti Zákonům na ochranu republiky byly nejčastěji reprezentovány útoky přes hranici nebo jejich přípravou. Výjimkou nebyly také pobuřující řeči proti republice i proti socialistickému zřízení. Ve 40. letech dalo velkou práci tzv. „odzbrojit“ region, protože po válce zůstalo mezi lidmi velké množství zbraní, které tvořily potencionální nebezpečí zranění, či dokonce smrti.

Nedílnou součástí práce jsou také podkapitoly, které postihují dějinný vývoj okresu, hospodářský rozmach nebo naopak stagnaci, politickou situaci a různá specifika příhraničního regionu. Blízkost státní hranice se západní zemí a fenomén vinohradnictví a vinařství velmi často napomáhal lokální kriminalitě.

Diplomová práce sice nepostihuje veškeré události, které byly za patnáct let sledovaného období součástí dějinného vývoje okresu Mikulov, ale sledovala výhradně události, které byly relevantní pro její obsah. Pro další výzkum problematiky bude vhodné prostudovat také další možné zdroje, především zápisy z jednání jednotlivých komisí MNV na celém sledovaném území. Cenné informace, které byly získány při zpracování této diplomové práce, pomohou lépe pochopit regionální historii okresu Mikulov a jeho mentalit. Tyto nové poznatky se tak mohou základem pro nové bádání, které by rozšířilo poznání dějinného vývoje Mikulovska.

Seznam pramenů a literatury

Archivní fondy:

Archiv bezpečnostních složek v Kanicích u Brna:

Okresní oddělení MV – oddělení VB Mikulov.

Okresní kriminální úřadovna Mikulov.

Státní okresní archiv Břeclav se sídlem v Mikulově:

Okresní národní výbor Mikulov (1945-1960).

Internetové zdroje:

Jan LAMKA, *Vývoj československého soudnictví v letech 1948-1960*, Západočeská univerzita v Plzni 2015, s. 31-32, bakalářská práce, dostupné online (<https://otik.uk.zcu.cz/bitstream/11025/20085/1/Vyvoj%20csr.%20soudnictvi%20v%20letech%201948-1960.Jan%20Lamka.pdf>) [citováno k 12. 12. 2020].

Seznam literatury:

ARBURG, Adrian – STANĚK, Tomáš, *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951, díl II. sv. 3*, Středokluky 2010.

BRICHTOVÁ, Dobromila, *Zámek Mikulov*, Praha 2015.

DRTINA, Prokop, *O soudcovské nezávislosti, lidovém soudnictví a jiných časových otázkách československé Justice*, Praha 1946.

FRANCEK, Jiří, *Zločin a trest v českých dějinách*, Praha 2004.

FROMMER, Benjamin, *Národní očišťa. Retribuce v poválečném Československu*. Praha 2010.

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan – DOBEŠ, Jan, *Dějiny správy v českých zemích od počátků do současnosti*, Praha 2007.

Kolektiv autorů, *Vinařský slovník*, Praha 2002.

Kolektiv autorů, *Vzpomínky na vyhnání německy mluvících obyvatel z Mikulovska 1945-1946*, Postfach 2016.

NOVÁČEK, Silvestr (ed.), *Osudný rok 1938 v břeclavském regionu*, Břeclav 1989.

RICHTER, Václav (ed.), *Mikulov*, Brno 1971.

SHIRER, William, *Vznik a pád Třetí říše*, Praha 2008.

STANĚK, Tomáš, *Tábory v českých zemích 1945-1948*, Opava 1996.

SVOBODA, Miroslav (ed.), *Mikulov*, Praha 2013.

ŠKOLL, Jaroslav, *Nové osídlení okresu Břeclav po roce 1945*, Břeclav 1983.

ŠPAŇÁR, Július-HRABOVSKÝ, Jozef, *Latinsko slovenský, slovensko latinský slovník*, Bratislava 1983.

VŠ SNB, *Třicet pět let zákona o národní bezpečnosti*, VŠ SNB, 1984.

ZEMEK, Metoděj (ed.), *Břeclav. Dějiny města*, Brno 1968.

ZEMEK, Metoděj (ed.), *Valtice*, Brno 1970.

ŽAMPACH. Vojtěch, *Vysídlení německého obyvatelstva z Brna ve dnech 30. a 31. května 1945*, Brno 2014.

Seznam zkratek

ČSSS – Československé státní statky

JZD – Jednotné zemědělské družstvo

KSČ – Komunistická strana Československa

MNV – Městský národní výbor

NB – Národní bezpečnost

NSDAP – Národně socialistická německá dělnická strana (*Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei*)

ONV – Okresní národní výbor

RA – Rudá armáda

RG – Revoluční gardy

ROH – Revoluční odborové hnutí

SNB – Sbor národní bezpečnosti

SS – Ochranný oddíl (*Schutzstaffel*)

StB – Státní bezpečnost

TNP – Trestní nápravné tábory

ÚRO – Ústřední rada odborů

ZOB – Zemský odbor bezpečnosti